

Eski Mezopotamya ve Eski Mısır Tıbbi Metinleri Üzerine
Dönemin Katipleri Tarafından Yapılan Şerhlerin Karşılaştırılması

A Comparison of Commentaries on Ancient Mesopotamian and
Ancient Egyptian Medical Texts by Scribes of the Period

Hilal Kutlu Alancı*

Öz

Eski Mezopotamya'daki şerh geleneği, MÖ birinci bin yılın başlarında Neo-Asur ve Neo-Babil dönemlerinde (MÖ sekizinci yüzyıl civarında) belirginleşti. Akamenid ve Helenistik dönemlerde de (MÖ birinci yüzyıla kadar) sürdürüldü. Şerhi yazılan temel metinlerin neredeyse tamamı, MÖ birinci bin yılın Mezopotamya edebiyatının “kanonik” külliyatına ait olarak kabul edilir. Şerhler MÖ yedinci yüzyılda, orijinal yazarları tarafından neredeyse bin yıl önce kullanılan, anlamı artık bilinmeyen arkaik sözcükler ve ifadeler için güncellenmiş eşdeğerler ve ayrıntılı anlamlar sağlamak adına bir gereklilik hâline geldi. Şerhleri ortaya çıkaran diğer nedenler ise tarihî, sosyal ve politik koşullardı. Yeni Asur döneminde akademisyenler ve akademi siyasi güçlere tabi tutulmuş ve eserleri kanonlaştırma süreci için yapılan araştırma, esas olarak krala tavsiyede bulunmayı amaçlayarak zaman zaman yorumlama gereğini doğurmuştur. Akamenid döneminde siyasi otoritenin değişmesi sonucu oluşan özgürlükle birlikte, kanonik metinler külliyatını inceleyen ve yorumlayan bilginlerden meydana gelmiş bağımsız bir iç skolastik sistem ortaya çıkmıştı. Bu şerhlerin tarihini ve tipolojisini çok

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü – Assist. Prof. Dr., Kilis 7 Aralık University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Kilis/TÜRKİYE, <https://ror.org/048b6qs33> hilalkutlu@kilis.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4094-4498>

disiplinli bir bakış açısıyla inceleyen son çalışmalar Babil ve Asur şerhlerine pek az yer vermişken mevcut çalışma söz konusu bakış açısıyla iki farklı disiplinden şerhleri karşılaştırma işine girişmektedir. Bu çalışma, eski Mezopotamya'daki tıbbi metinler üzerine yapılan yorumları, fiziksel metin düzeni ve şerhlerde açıklamalar sağlamak için uygulanan hermeneutik açısından Edwin Smith tıbbi papirüsünde görülen şerhlerle karşılaştırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şerh, Yorum, Hermeneutik, Tıp, Edwin Smith Papirüsü, Kanon.

Abstract

The tradition of commentary in ancient Mesopotamia became evident in the early first millennium BC, during the Neo-Assyrian and Neo-Babylonian periods (eighth century BC). It continued into the Achaemenid and Hellenistic periods (up to the first century BC). Almost all of the basic texts for which commentary was written are considered to belong to the “canonical” corpus of first-millennium BC Mesopotamian literature. Commentaries became a necessity in the seventh century BC, in order to provide updated comprehensives and detailed meanings for archaic expressions whose meanings were no longer known and whose original authors had used them almost a thousand years earlier. Other factors that gave rise to commentaries were historical, social and political conditions. During the Neo-Assyrian period, scholars and academia were subject to political powers, and the research conducted for the canonization process of works was primarily aimed at advising the king, at times necessitating interpretation. With the freedom that emerged as a result of the change of political authority in the Achaemenid period, an independent internal scholastic system emerged, consisting of scholars who studied and interpreted the corpus of canonical texts. While recent studies examining the history and typology of these commentaries from a multidisciplinary perspective have given little attention to the Babylonian and Assyrian commentaries, the present study attempts to compare commentaries from two different disciplines from this perspective. This study aims to compare commentaries on medical texts from ancient Mesopotamia with those appearing in the Edwin Smith medical papyrus in terms of the physical text organization and the hermeneutics applied to provide explanations in the commentaries.

Keywords: Commentary, Interpretation, Hermeneutics, Medicine, Edwin Smith Papyrus, Canon.

Giriş

Sümerce yazılan en eski Mezopotamya tıbbi metni III. Ur dönemine (MÖ 2000) aitken, Mezopotamya'nın Akadca yazılmış tıbbi metinlerinin büyük bir kısmı Yeni Asur dönemine (yaklaşık MÖ 1000'den 612'ye) aittir ve Assur ile Ninova'daki Assurbanipal kütüphanesinden gelir. Öte yandan, buluntu yeri bilinmeyen eski Mısır tıbbi metinleri¹ çoğunlukla MÖ 2. binyıla, yani Yeni ve Orta Krallık dönemlerine aittir ve bu dönem, tıbbi metinlerin neredeyse hiç bulunmadığı eski Mezopotamya'nın Eski Babil dönemiyle çağdaştır². Bununla birlikte, MÖ 2. binyılda yazılan eski Mısır tıp metinlerinin geç dönem kopyalarının bulunmadığı ve bu metinlerde derlenen tıbbi bilgilerin sonraki dönemlerde gözden geçirilerek aktarıldığı varsayılmaktadır³. Diğer taraftan, MÖ 11. yüzyılda Mezopotamya'da kullanımda olan çeşitli teşhis özetleri sonunda bir 'kanonik' seride⁴ birleştirilmiş ve MÖ 1. binyılın sonuna kadar yeniden kopyalanmıştır⁵.

Eski Mezopotamya tıbbi metinleri, 'teşhis' ve 'tedavi edici' olmak üzere iki geleneğe ayrılır. Terapötik tıbbi metinler genellikle hem büyü (asûtu) hem de tıbbi (āšipûtu) tedavileri tarifleri, bitki ve taş listeleri (tıbbi malzeme olarak uygulanır) ile inkantasyonları içerirken, teşhis metinleri herhangi bir tedavi formülü içermez; sadece baştan ayağa hastalıkların teşhisi ve genellikle bir hastalığın seyrini öngören bir tahmin içerir⁶. Eski Mezopotamya'da olduğu gibi, tıpta büyü ve tıbbi unsurlar antik Mısır'da da yer alır. Tıbbi metinlerin en 'modern'i olarak kabul edilen Edwin Smith Papirüsü'nde bile, papirüsün ünlü olduğu ampirik-rasyonel vakalarla aynı el yazısıyla yazılmış, vebalı rüzgarlara karşı inkantasyonlar vardır⁷.

- 1 *Ancient Egyptian Medicine*, 1997, s. 25, Nunn, Antik Mısır'a ait tıbbi papirüslerin listesini, içeriklerini ve yaklaşık tarihlerini sunmaktadır.
- 2 R. D. Biggs, "Medicine, Surgery, and Public Health in Ancient Mesopotamia", *Journal of Assyrian Academic Studies*, Vol. 19/No. 1, 2005, s. 1; R. D. Biggs, "Medicine in Ancient Mesopotamia", *History of Science* 4, 1969, s. 95-99; J. F. Nunn, *Ancient Egyptian Medicine*, 1997, s. 24-25; K.R. Weeks, "Medicine, Surgery and Public Health in Ancient Egypt" In *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. 3, 1995, s. 1793-94. M. J. Geller, Introduction: "Oeil malade et mauvais oeil" in *Advances in Mesopotamian Medicine from Hammurabi to Hippocrates*, 2009, s. 1.
- 3 Geller, 2009, s. 2.
- 4 E. Frahm, *Babylonian and Assyrian Text Commentaries*, 2011, s. 219.
- 5 J. Scurlock, - B. R. Andersen, *Diagnoses in Assyrian and Babylonian Medicine. Ancient Sources, Translations, and Modern Medical Analyses*, 2005, s. 6-8. N.P. HeeBel, "Diagnosis, Divination and Disease: Towards an Understanding of the Rationale Behind the Babylonian Diagnostic Handbook", *Magic and Rationality in Ancient Near Eastern and Graeco-Roman Medicine*, 2004, s. 97.
- 6 Biggs, agm., s. 1-4; M. J. Geller, *Ancient Babylonian Medicine: Theory and Practice*, 2010, s. 89; Biggs, agm., s. 95-99.
- 7 Weeks, agm., s. 1787.

Hem teşhis hem de tedavi metinleri olmak üzere Mezopotamya tıbbi metinleri üzerindeki şerhler, nadir sözcüklerin anlaşılmasındaki zorluk nedeniyle yedinci yüzyılda bir gereklilik haline geldi. Bu nedenle, şerhler, bilinmeyen sözcükler hakkında açıklamalar sağlamak ve ilaçlar için kullanılan belirsiz bitki adlarına eşdeğerler sağlamak amacıyla yazıldı. Antik Mısır'a gelince, tıbbi papirüsler arasında, yaklaşık MÖ 1550 ve 1500'de yazılmış olan Edwin Smith ve Ebers papirüslerinde antik şerhler yer almaktadır. Antik Mısırlıların bu şerhleri yazma amacı aynıydı; orijinal yazarları tarafından neredeyse bin yıl önce kullanılan arkaik sözcükler ve ifadeler için güncellenmiş eşdeğerler ve ayrıntılı anlamlar sağlamak⁸.

Bu çalışma, eski Mezopotamya'daki tıbbi yorumlarını, fiziksel metin düzeni ve şerhlerde açıklamalar sağlamak için uygulanan hermeneutik açılarından Edwin Smith tıbbi papirüsünde görülen şerhlerle karşılaştırmayı amaçlamaktadır. İki bölüme ayrılan bu çalışmanın ilk bölümü, Mezopotamya şerhleri hakkında bazı genel kısa bilgiler sunmakta ve Mezopotamya şerhlerinin ortaya çıkışı, yazarlığı ve otoritesine ek olarak, şerh metinlerinin türleri ve metinlerin fiziksel düzenleri ile bu şerhlerdeki hermeneutikle ilgilenmektedir. İkinci bölüm hem eski Mezopotamya'dan hem de Mısır'dan tıbbi metinler ve bu metinlerin şerhleriyle ilgilenmektedir. Bu bölümde, öncelikle şerhlerin oluşturulduğu Mezopotamya tıbbi metinlerinin içeriği ve biçimi hakkında kısa bilgiler sunulmaktadır. Mezopotamya'daki tıbbi şerhlerin ele alınması, bu bölümde sunulan bu şerhlerin belirli örnekleri temelinde yapılmıştır. İkinci olarak, şerhler de dahil olmak üzere eski Mısır tıbbi metinleri hakkında bazı genel bilgiler verildikten sonra, Edwin Smith papirüsündeki şerhlerin Mezopotamya tıbbi metin şerhleri ışığında tartışılması, her iki disiplinden tıbbi metinler üzerine yapılan şerhlerin fiziksel biçimi ve hermeneutik yönteminin karşılaştırılmasına yönelir.

A. Eski Mezopotamya Şerhleri

1. Eski Mezopotamya Şerhleri'nin Ortaya Çıkışı

Eski Mezopotamya'daki şerh geleneği, MÖ birinci bin yılın başlarında Neo-Asur ve Neo-Babil dönemlerinde (MÖ sekizinci yüzyıl civarında) belirginleşti. Akamenid ve Helenistik dönemlerde de (MÖ birinci yüzyıla kadar) sürdürüldü. Şerhi yazılan temel metinlerin neredeyse tamamı, MÖ birinci bin yılın Mezopotamya

8 Biggs, agm., s. 99. J. H. Breasted, *The Edwin Smith Surgical Papyrus. Volume 1: Hieroglyphic Transliteration, Translation, and Commentary*, 1930, s. 61. H. E. Sigerist, *A History of Medicine. Volume 1: Primitive and Archaic Medicine*, 1951, s. 308-312.

edebiyatının “kanonik”⁹ külliyatına ait olarak kabul edilir. Şerhi düşülen metinlerin türleri, çoğunlukla akademik edebiyat olan kehanet, tıp, büyü, metinleriyle edebi, yasal ve sözlüksel metinlerdir. Bu tür metinler arasında, şerhlerin büyük çoğunluğu kehanetler, tıbbi metinler ve sözlüksel listeler gibi teknik kompozisyonlarda görülmektedir¹⁰.

Eski Mezopotamya’da bu şerh geleneğinin ortaya çıkışıyla ilgili olarak söz konusu süreci iki aşamaya ayırılır: Şerhlerin ortaya çıktığı ilk aşama, Sümer-Akad edebiyatının “uzun editöryal ve kanonlaştırma süreci”nin zirveye ulaştığı aşamadır. İkinci aşama, genel hermeneutik teknikler ve yerleşik terminoloji içeren daha özenli şerhlerin kullanılabilir hâle geldiği Akamenid ve Seleukos dönemleridir. Dahası, bu aşamada şerhler, şerhi desteklemek için kanonlaştırılmış korpusun metinlerinden daha sık referanslar sunar¹¹.

Bu şerh geleneğinin ortaya çıkmasına yol açan koşullara gelince, iki ana olgu vardır: Bunlardan biri, yeni metinlerin oluşturulmasını sınırlayan yeterli özgürlüğün olmamasına neden olan kanonlaştırma sürecinin sona ermesidir. Bu da sonunda akademik ilginin mevcut metinlerin incelenmesi ve yorumlanması ile yeni şerh metin türlerinin oluşturulmasına odaklanmaya yol açmıştır. Şerhleri ortaya çıkaran diğer nedenler ise tarihi, sosyal ve politik koşullardır. Yeni Asur döneminde akademisyenler ve akademi siyasi güçlere tabi tutulmuş ve kanonlaştırma süreci için yapılan araştırma esas olarak krala tavsiyede bulunmayı amaçlayarak zaman zaman yorumlamayı gerektirmişken, Akamenid döneminde siyasi otoritenin değişmesiyle oluşan özgürlükle birlikte, kanonik metinler külliyatını inceleyen ve yorumlayan bilginlerden oluşan bağımsız bir iç skolastik sistem ortaya çıkmıştır¹².

2. Eski Mezopotamya Şerhlerinin Yazarlığı ve Yetkisi

Çivi yazısı edebiyatının göze çarpan bir özelliği anonimliğidir. Ne edebi metinler ne de edebi olmayan metinler (astrolojik seriler ve tıbbi el kitapları gibi gelenek

9 Çivi yazısı geleneği için ‘kanon’ teriminin kullanılmasının uygunluğu ve bu konudaki tartışmalar hakkında bkz. Frahm, *age.*, s. 317-32; F. Rochberg-Halton, “Canonicity in Cuneiform Texts”, *Journal of Cuneiform Studies. Volume: 36, Issue: 2*, 1984, s. 127-144; N. Veldhuis, ‘TIN.TIR = Babylon, the question of canonization and the production of meaning’, *Journal of Cuneiform Studies 50*, 1998, s. 79-82; L. Pearce, “Sacred Texts and Canonicity: Mesopotamia”, *Religions of the Ancient World: A Guide*, 2004, s. 626-629.

10 U. Gabbay, “Akkadian Commentaries from Ancient Mesopotamia and Their Relation to Early Hebrew Exegesis”, *Dead Sea Discoveries, Volume: 19, Issue: 3*, 2012, s. 269.

11 Gabbay, *agm.*, s. 270.

12 Gabbay, *agm.*, s. 270-71.

akımına ait olarak adlandırılanlar hariç) yazara dair bir referans sunar. Bunlarla ilgili olarak verilen tek isimler editörlerin isimleridir. Eckart Frahm, şerh tabletlerindeki Babil ve Asur kolofonlarının, kopyacılarının ve sahiplerinin belirli “(usta-) bilginlere”, *ša pī ummâni*’ye dayandığını ortaya koyduğunu belirtir; ancak, şerhi yazılan temel metinlerin gerçek yazarlarını tanımlamaz¹³. Karen van der Toorn, yazarı editörden ayırt etmenin zorluğuna işaret eder ve antik çağda yazarların anonim kalmasının nedeninin, yazarların eserlerini krallar, usta bilginler ve tanrılar gibi geçmişteki ünlü şahsiyetlere atfetmelerinden kaynaklanabileceğini belirtir¹⁴. Frahm bu düşüncenin ardındaki mantığı şu şekilde açıklıyor: Antik ‘yazarların’ ve editörlerin sahip olduğu otorite nedeniyle, onlara atfedilen metinlerin mükemmel olduğu ve herhangi bir düzeltmeye izin vermediği konusunda soru işareti yoktu¹⁵.

Mezopotamya’da yazarlık kavramı üzerine, modern araştırmalarda *Metinler ve Yazarlar Kataloğu* olarak adlandırılan ve Ninova’dan kopyaları bilinen bir kompozisyon bazı ipuçları sunmaktadır. *Metinler ve Yazarlar Kataloğu*, eski Mezopotamya yazılı külliyatını yazarlığa göre düzenler. Bu *Katalog* en eski kompozisyonları tanrı Ea’ya, orta dönemdekileri bilgelere ve krallara, en son kompozisyonları ise usta bilginlere atfeder. Kompozisyonların büyük bir kısmı bilgelere, krallara ve usta bilginlere atfedilirken, tanrı Ea’ya atfedilen kompozisyonlar şu şekildedir¹⁶:

[*āšipūtu* (= *āšipu* rahibinin külliyatı), *kalātu* (= *kalū* rahibinin külliyatı), Enūma-Anu-Enlil (=astrolojik kehanet dizisi), [*Alamdi*] *mmū* (=fizyonomik kehanet dizisi), sağ-iti-nutula (=‘aylarını tamamlamayan’; muhtemelen anormal doğumlarla ilgili kehanet dizisi), Sagig (=teşhis dizisi), [Katadu]ga (=insan sözleriyle ilgili kehanetler dizisi), Lugale u melambi nirgal, Angim-dima (=ikisi de tanrı Ninurta’ya yazılmış efsanevi ilahiler).

[Bunlar] Ea’ya göre (*ša pī*; tam anlamıyla: ağzından).

Metinler ve Yazarlar Kataloğu’na dayanarak, kehanetler ve tıbbi metinler gibi yorumların yapıldığı yapıtların çoğunluğunun tanrı Ea’ya atfedilmesine karşın, bazı

- 13 Frahm, *age.*, s. 86; K. van der Toorn, *Scribal Culture and the Making of the Hebrew Bible*, 2007, s. 31-32. W. G. Lambert, “Ancestors, Authors, and Canonicity”, *Journal of Cuneiform Studies*, Vol: 11, No: 1, 1957, s. 1.
- 14 van der Toorn, *age.*, s. 33.
- 15 Frahm, *age.*, s. 321-22.
- 16 Gabbay, agm., s. 275 ve dipnot: 20. W. G. Lambert, “A Catalogue of Texts and Authors”, *Journal of Cuneiform Studies* Vol: 16, No: 3, 1962, s. 64-65, K2248, ö.y. 1-4.

bilginler¹⁷ tarafından kelimenin tam anlamıyla “ağzından” olarak adlandırılan yapıtlar hakkında bilinen hiçbir yorum olmaması dikkat çekicidir. Bu da insan yazarlığına atfedilen daha sonraki yapıtların ikincil konumdaki, daha az “kanonik” yapıtlar olarak kabul edildiği anlamına gelir. Bunun yanı sıra Gabbay, bu *Katalog*’un yansıttığı başlıca önemlerden birinin, kapalı kanonik korpus ile yeni yazılı yorumlar arasındaki algısal ayrımı vurgulaması ve sonuç olarak metinsel otoriteyi ilahi yazardan insan skolastik yorumcuya kaydırması olduğunu belirtir¹⁸. Gabbay ayrıca, özellikle daha sonraki dönemlerde bilginlere atfedilen şerhlerin zaman zaman aynı “kelimenin tam anlamıyla ağzından” formülünü kullandığını gözlemler¹⁹.

İlahi otoriteye atfedilen temel metinler dışında, bunlar üzerine yapılan şerhler bilimsel yorum olarak kabul edildi. Kanonik bir kompozisyonun yorumu, hatta bazı durumlarda gerçek anlamı değiştirilerek bile, alimlerin (ummânū) yetkisi altındaydı. Mezopotamya geleneğine uygun olarak alimler Mezopotamya bilgisinden sorumluydu çünkü bu ilahi bilgelik ‘mitolojik bilgelere’ (apkallū) açıklanıyordu. Daha sonra, bu sözlü bilgi genellikle alimler tarafından aktarıldı ve bir aktarıma yapılan atıflar *šūt pī* “sözlü bilgi (kelimenin tam anlamıyla: ‘ağzdan gelenler)’” veya *ša pī ummāni* “bir alime göre” olarak belirtildi. Bu bilginin aktarımı belirli bir alim grubuyla sınırlıydı ve bu gruba ait olmayan alimlerin bir metnin mesajını ortaya koyma yeteneğine sahip oldukları varsayılmadı. Gabbay, bu kısıtlamanın sıklıkla metnin içeriğini yalnızca bir ezoterik uzamana ve başka hiç kimseye ifşa etmeme uyarısı içeren ezoterik metinlerin kolofonlarında görüldüğünü belirtir. Ayrıca “ifşa etmek” için kullanılan *kullumu* fiilinin, şerh türlerinden biri olan *mukallimtu* şerhinin tanımını için kullanılan fiille aynıdır²⁰.

Mezopotamya şerhleri, metinleri yorumlayan bir alimin kompozisyonları olmaktan ziyade, usta bir alimin (ummānu) ileri seviyedeki öğrencilere öğretileri ve yorumları olarak okul ortamından türetilmiş olarak kabul edilir. Şerhlerle ilgili terimlere bakıldığında, kanonik metinler üzerine yapılan akademik incelemenin, “genç âlimlerden birinin temel metni okuması, kıdemli bir alimin (maš’altu ša pī ummāni) ise sorularla tahrik edilen yorum ve açıklamalar yapması şeklinde bir ders (malsūtu) olarak” gerçekleştiği görülmektedir. Daha sonra bu sözlü

17 Gabbay, agm., s. 276.

18 Gabbay, agm., s. 276, 278.

19 van der Toorn, *age*, s. 44.

20 Gabbay, agm., s. 279; Frahm, *age*, s. 87.

açıklamaları yazılı kaynaklarla birleştiren genç alimler, şerhleri oluşturmuşlardır. Bunun en dikkat çekici göstergeleri, birkaç şerhin kolofonlarında bunların ‘genç-kovucular’ (āšīpu šēḫru) veya ‘genç-çıraklar’ (šamallû šēḫru) tarafından yapıldığına dair ifadelerdir²¹. Ancak Frahm, Mezopotamya şerherinin tek amacının eğitim olmadığını, “pedagojiyi aşan bir amaçları” olduğunu, çünkü şerhlerin çok azının sözlü açıklamaların yazılı biçimleri gibi görüldüğünü, çoğunun ise öğrenciler tarafından ustaları için oluşturulmuş eski tabletlerin kopyaları olduğunu belirtir. Bu kopyaları danışmak için kütüphanelerinde saklayan ustaların isimleri, yeni tabletlerin sahibi olarak kolofonlara yazılmıştır²². Dahası, zaman zaman şerhler kopyalanmak üzere bir şehirden diğerine taşınırdı ve bunun en önemli örneklerinden biri, Kalḫu bilgini Nabû-zuqup-kēnu’nun Babil ve Borsippa’dan Asur’a taşınan şerh tabletlerinden kopyaladığı çeşitli yorumlardır²³.

3. Şerh Türleri ve Fiziksel Metin Düzenleri

Mezopotamya şerhleri genellikle, açıklanacak kelime veya ifadelerin alıntılarını içerdikleri temel metinlerle birlikte değil, ayrı tabletlerde bulunur. Ancak bu kuralın aksine, bir metni ve şerhini aynı tablette içeren birkaç istisna vardır²⁴. Şerhler üç ana fiziksel biçimde görülür. Bunlardan biri, esas olarak kelimelerin açıklamaları için uygulanan bir tablo biçimidir ve diğerleri, bir ilerleyen metin biçiminde girinti ve sıra türleridir ve temel olarak daha uzun alıntılarının açıklamalarıyla ilgilidir²⁵. Bunun dışında, eski Mezopotamya bilgileri tarafından şerh türlerini belirtmek için belirlenen iki ana terim vardır: *šātu ve mukallimtu*.

a. *Šātu* Şerhi

Temel metinden tek bir kelime, işaret veya ifadeyi alır ve onu sözcüksel veya dilsel denklemleriyle veya logografik olarak yazılmış bir kelimenin telaffuzuyla açıklar. *Šātu* şerhleri, temelde *šātu* olarak da adlandırılan sözcüksel listelere benzeyen tablo düzeninde sütunlar hâlinde oluşturulmuştur. Bu şerh türünde genellikle sol sütun

21 Gabbay, agm., s. 280; A. R. George, “Babylonian Texts from the Folios of Sidney Smith, Part Two: Prognostic and Diagnostic Omens, Tablet I”, *RA* 85, 1991, s. 139; Frahm, *age.*, s. 313 ve dipnot: 1492. E. Frahm, “The Latest Sumerian Proverbs,” ed. S. C. Melville-A. L. Slotsky *Opening the Tablet Box: Near Eastern Studies in Honor of Benjamin R. Foster*, CHANE 42, 2010, s. 166-67.

22 Frahm, *age.*, s. 314.

23 Frahm, *age.*, s. 315; E. Frahm, “Royal Hermeneutics: Observations on the Commentaries from Ashurbanipal’s Libraries at Nineveh”, *Iraq* 66, 2004, s. 47.

24 Frahm, *age.*, s. 31-32.

25 Frahm, *age.*, s. 33-37.

temel metinden bir alıntı içerir ve sağ sütun alıntılanan metnin açıklamasını verir. Ancak nadiren çok sütunlu bir biçim bulunabilir; bunun amacı, sol sütunda verilen bir işaretin anlamını açıklamak için daha fazla eşitlik sunmak veya daha uzun bir alıntıyı, temel metinlerden bütün bir cümleyi açıklamaktır. İkinci durumda, bu daha uzun alıntı ilk iki sütunda verilir ve üçüncü sütun açıklamayı sunar²⁶. *Şātu* terimi Asur şerhlerinde tablo düzenini belirtmek için kullanılırken, Babil şerhlerinde bu terim “sıra” tipi şerhleri sınıflandırmak için kullanılmıştır. Bunlar sütunlar hâlinde değil, ilerleyen metinler şeklinde düzenlenmiştir ve bazen bir bazen iki veya üç kama sadece alıntıları açıklamalardan ayırmak için değil, aynı zamanda açıklamaların tekil öğelerini vurgulamak için de kullanılmıştır²⁷.

b. *Mukallimtu*²⁸ Şerhleri

Temel metinlerden koşul tümcecği veya sonuç tümcecği gibi daha uzun pasajlar, bir kehanetin parçası, bütün bir kehanet girişi veya edebî ya da büyü metninden birer satır alıntılar ve bazen farklı terimler için eşdeğerlik sağlamak üzere sözlüksel metinlere başvurarak ezoterik anlamlarını açıklar. *Mukallimtu* şerhlerinin metninin fiziksel düzeni, alıntılanan pasajdan sonra ilgili alıntı için açıklamalar sağlayan satırların girintili olduğu bir girinti biçimidir²⁹.

4. Mezopotamya Şerhlerinde Hermeneutik

Mezopotamya şerhlerinin iki temel amacı, kelimeler ve ifadeler veya daha uzun metin birimleri için açıklamalar sağlamaktır. Temel olarak, kelimesi kelimesine ve kelimesi kelimesine olmayan olmak üzere iki tür açıklama vardır ve eski şerhçiler ilkinde *kayy(am)ān* (*sag-ús*) adını vermişlerdir. Bir pasajın kelimesi kelimesine açıklaması temel eşanlamlılar sağlanarak verilirken, kelimesi kelimesine olmayan bir açıklama çeşitli karmaşık yorumlara başvurabilir³⁰. Şerhlerdeki hermeneutik sözcüksel yorumlama, betimleyici yorumlama ve uyumlaştırmaya olarak sınıflandırılır³¹.

26 E. Frahm, “Royal Hermeneutics: Observations on the Commentaries from Ashurbanipal’s Libraries at Nineveh”, *Iraq* 66, 2004, s. 46. Frahm, *age.*, s. 41, 34-35. L.E. Pearce, “Babylonian Commentaries and Intellectual Innovations”, ed. J. Prosecký, *Intellectual Life of the Ancient Near East: Papers Presented at the 43rd Rencontre Assyriologique Internationale, Prague, July 1-5, 1996*, 1998, s. 332-33. Gabbay, 2012, s. 273.

27 Frahm, *age.*, s. 36-37. E. Leichty, “Two Late Commentaries”, *Afo* 24, 1973, s. 78.

28 Kelimenin tam anlamı, bu tür tefsirlerin yorumsal işlevinin tam tanımı olarak bulunan “gösteren/açıklayan” olarak tanımlanmıştır; Frahm, *age.*, s. 42.

29 Frahm, *age.*, s. 35. W. G. Lambert, “An Address of Marduk to the Demons”, *Afo* 17, 1954-56, s. 311.

30 Frahm, *age.*, s. 59, 219-220.

31 Gabbay, *agm.*, s. 287-293.

a. Sözcüksel Yorumlama

Sözcüksel yorumlama içeren açıklamalar, esas olarak eski veya nadir sözcüklerin modern veya yaygın varyantlarıyla eşlemeler sağlamayı amaçlamaktadır ve uygulanan yöntemler³² aşağıdaki gibidir: eşanlamlılar: *ni-tu₄ | li-me-tu* “kuşatma’ (anlamı) ‘çevreleme’” (BLO, no.86, 25),³³ “a(Akk) = b(Akk) : a(Akk) = c(Akk)” örüntüsünde karmaşık eşanlamlı zincirleri *iš-di-ḫu né-me-lu / iš-di-ḫu ir-bu* “kâr (anlamı) ‘hasılat’; “kâr’ (anlamı) ‘gelir’” (BRM 4, 20: 67-68) veya “b(Sum) = a(Akk) : b(Sum) : c(Akk) : d(Sum) = a(Akk) : d(Sum) = e(Akk)” [ga]z : *ḫe-su-u* : gaz : *ṭe-ḫu-ú* : dab : *ḫe-su-ú* : dab: *ka-ba-šu* “gaz (anlamı) ‘basmak’, gaz (anlamı) ‘sıvamak’, dab (anlamı) ‘bastırmak’, dab (anlamı) ‘ayak altında çiğnemek’” (CT 51, 136),³⁴ logogramların açıklamaları: *bad-ma is-si-ma* “bad-ma (okunması gereken) *issina* (‘yerinden edilmiş’)” (BLO, no. 24:2),³⁵ hece işaretlerinin ve logogramların telaffuzu: *i-za-ḪAR(mur)*: *i-za-am-mu-ur* “i-za-ḪAR (şöyle telaffuz edilecektir) *izammur* (‘işaret eder)’” (SBTU 1, 33, a.y. 4’),³⁶ ^dGİŞ-*gím-maš* | ^d*gi-il-meš* “^dGİŞ-*gím-maš*, ‘Gilgameš’ (anlamına gelir)” (BM 54595 (CT 41, 43),³⁷ etimoloji ve etimografi: *ši-ip-ku* : *ana šá-pa-ki* : *na-du-u* : *šá-niš ši-ib-qí* : *ṭe-e-mu* “‘yığın’ (*šipku*) (ilişkili) “‘yığmak’” (*šapāku*), (yani “yatırmak” anlamına gelir); ikinci olarak, (bağlantılı olması gereken) ‘şema’ (*šibqū*), ‘plan’ (anlamına gelir)” (BM 38137, ö.y. 12)³⁸, logografik yazımın analizi: mu-U+PA+KAB (Kopya: DI EN) *ḫa-ku₆-ku₆-tu₄ mu i-šá-tu₄* eme-sal / *gi-ra-a* [g] *i-lkur-ru-ú^(?)* *ge-eš-tar-kaḫ-pa-ak-ku šá-mu-ú* “Bu işaret dizisi mu-U+PA+KAB (temsil eder) (*ḫ*)*akukūtu* (çünkü), Emesal(de), mu ateş (*išātu*) (anlamına gelir), (ve) *gigurú geštarkappaku* (yani U+PA+KAB işareti), (okunduğunda) *gi-ra-a*, ‘gökyüzü’ (*šamū*) (anlamına gelir)” (Virolleaud 1907-1909:no. 33, K 50, a.y. 10’-11’)³⁹, sayısal olarak yazılmış logogramların ve işaretlerin (ebced) açıklamaları: ^{ú-bu} ubu_x (U) : *di-l[i-pat / aššu(?) ú]-bu* : (1)bán 3 qa : ú-bu : 15 ^d15 “(İşaret) U, ubu_(x) (okunduğunda), (anlamı)

32 Hermeneutik yöntemler hakkında ayrıntılı açıklamalar ve örnekler için bk. Frahm, *age.*, s. 58-86.

33 Frahm, *age.*, s. 60.

34 Frahm, *age.*, s. 64.

35 Frahm, *age.*, s. 63.

36 Frahm, *age.*, s. 66.

37 Frahm, *age.*, s. 34.

38 Frahm, *age.*, s. 71.

39 E. Frahm, “Reading the Tablet, the Exta, and the Body: The Hermeneutics of Cuneiform Signs in Babylonian and Assyrian Text Commentaries and Divinatory Texts”, *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World, The Sixth Annual University of Chicago Oriental Institute Seminar*, 2010, s. 97; Lambert, *agm.*, s. 311.

Dilipat (Venüs), [çünkü] ubu (karşılık gelir) bir *seah* ve üç litre, (dolayısıyla) ubu 15'tir (ve böylece) İstar (^d15)'i (temsil eder) (Uruk I 27, Hunger 1976)⁴⁰.

b. Betimleyici Yorumlama

Betimleyici yorumlamalı hermeneutik, bir ifade veya bir olgu için doğru açıklamalar sağlamayı amaçlar. Bir örnek, *Multābiltu* yorumunda K 2196+'da (Secrets, no. 29) bulunur: [*šamû u*] *eršetü ittakkirû* “[cennet ve] dünya birbirine düşman olacak”, *zunnû u mîlu illakîma* ‘yağmur ve seller gelecek’ anlamına gelir⁴¹”. Bazı durumlarda, belirli bir ifadeyi yorumlamak için hem betimleyici hem de sözcüksel yorumlamalar birlikte uygulanır. Bu durumla ilgili olarak Gabbay’ın gözlemlediği bir örneği vereceğim⁴². Bir kehanetin koşul tümceciği kısmında geçen belirli bir ifadeye “erik gibi çıkarılmış”, bir açıklama sağlamak için iki farklı şerh vardır. Bunlardan biri, bu ifadenin ayırma yansıtan bir durumu tanımlayarak açıklandığı Ninova’dan bir Babil şerhidir: “‘Et erik gibi çıkarılır’ - yani koyunun yününün ince olması durumunda olduğu gibi⁴³”. Bu belirli ifadeye ilişkin açıklamalar sağlayan diğer şerh, sözlük araçlarına başvurur ve *kalû* rahibinin (*kalutû*) korpusundan bir Sümer-Akad dizesini alıntılar: “‘Et erik gibi çıkarılır’-çıkardı=yerleştirildi; MA=çıkarmak, MA=yerleştirmek: ‘Çıkarır ve yerleştirir (Sümerce: /ma/.../ma/), *kalutû* külliyatında söylendiği gibi ‘kalbi yatışmaz’⁴⁴”.

c. Uyumlaştırma

Uyumlaştırma, şerhlerdeki bir diğer hermeneutik yorumlamadır ve bunlar bir kelime ile bütün bir metindeki tutarlılığı veya bir kehanetin koşul tümceciği ve sonuç tümceciği arasında anlamsal korelasyonlar ararlar. Anlamsal ilişkiler, leksikal ve betimleyici yorumlamaların analogilerine ve yöntemlerine uygulanarak gösterilir⁴⁵. Örneklerden biri, yorumcunun ilk olarak koşul tümceciği bölümünde belirtilen ‘araba’ takımıydızının İstar gezegeni Venüs ile ilişkili olduğunu iddia ettiği Sa-gig 1 şerhinde gözlemlenir; daha sonra, hem etimolojiye hem de ebcedde başvurarak bir açıklamaya girişir: $DIS^{gig}gigir\ igi\ gig\ bi\ šu\ d^{i}š_{8}-tá[r : g^{is}gigir / nar-kab-t]u_{4} : mul-g^{is}gigirs\ gigir : d^{dili}-bat : min \dots\ gigir : nar-kab-tu_{4} : ú-bu_{x}(U) : di-l[i-pat / \dots\ ú-]bu : (1)bán\ 3\ qa : ú-bu : 15 : d^{15}$ “Eğer (şeytan çıkarıcı/kovucu kişi hastaya giderken) bir savaş arabası görürse, o hasta İstar’ın elinden (acı çekiyordur) – [gigir (anlamı)] ‘savaş arabası’ (ve

40 Frahm, agm., s. 97 ve n.13. George, agm., s. 150,161.

41 Frahm, *age.*, s. 70.

42 Gabbay, agm., s. 288-89.

43 Gabbay, agm., s. 288 ve dipnot: 69.

44 Gabbay, agm., s. 288-89 ve dipnot: 70.

45 Gabbay, agm., s. 289.

göksel karşılığı Araba (Auriga) takımıyıldızındadır); Dilibat (Venüs) aynı şekildedir (yani Arabacı'dır)... gıgir 'araba' (işareti) U'dur, U (işareti) ubu_(x) (okunduğunda), Dilibat (Venüs)'tür; [...] ubu bir *sūtu* ve 3 litreye (karşılık gelir), (bu yüzden) ubu 15'tir (ve böylece) İştar'ı (^d15) temsil eder." (SBTU 1, 27)⁴⁶.

B. şerhlerle Birlikte Eski Mezopotamya ve Mısır'dan Tıbbi Metinler

1. şerhlerle Birlikte Mezopotamya Tıbbi Metinleri

a. Teşhis ve Tahmin Metinleri

Babil'de kullanılan çeşitli teşhis serilerinin bir derlemesi, MÖ on birinci yüzyılda yapıldı. Bu derleme Sa-gig (= *sakikkū*) olarak bilinen, MÖ birinci bin yılda daha sonraki geleneğe göre "kanonik bir dizide" yeniden kopyalanmıştır. Bu dizide, hastalıkların belirtileri bir tür kehanetler biçiminde ifade edilir; ancak bu konuda Sa-gig'in, tahminden ziyade teşhise daha fazla vurgu yaparak kehanet edebiyatından ayrıldığı görölmektedir⁴⁷.

Sa-gig, konularına göre numaralandırılarak altı alt seriye ayrılmış toplam kırk tabletten oluşmaktadır. Bu alt serilerin kapsadığı konular, "şeytan kovucu (*āřipu*) hasta bir adamın evine gittiğinde" başlıklı, şeytan kovucu hastaya giderken gerçekteşebilecek olayların tahminleri (birinci alt seri = Tablet 1-2), "hasta adama yaklaştığınızda" başlıklı, baştan ayağa doğru belirli semptomlar (ikinci alt seri = Tablet 3-14), ilgili semptomların değerlendirilmesi, "bir gün hasta kalırsa ve" başlıklı, hastalığın süresi ve evreleri (üçüncü alt seri = Tablet 15-25), epilepsinin farklı görünümleri (dördüncü alt seri = Tablet 26-30), belirli ateşli hastalıkların süresi (beşinci alt seri = Tablet 31-35) ve bebek ile kadınların hastalıklarıdır (altıncı alt seri = Tablet 30-40)⁴⁸.

Standart veya 'kanonik' Sa-gig serisinin derlemesi, Babil kralı Adad-apla-iddina'nın (MÖ 1068-1047) saltanatı sırasında fizyonomik kehanet serisi *Alamdimmū*'yu da derleyen Esagil-kīn-apli tarafından yapılmıştır. Serinin, Babil ve Asur başkenti Kalhu'da bulunan ve Neo-Asur ile Neo-Babil kopyası olarak günümüze ulaşan sözde *Esagil-kīn-apli Kataloęu* adlı kataloğa göre, Esagil-kīn-apli, krala bağlı Borsippa'da önde gelen bir bilgin olan bir *ummānu* idi. Bu kataloğa eklenen bir kolofonda Esagil-kīn-apli, teşhis serisi Sa-gig ve kehanet serisi *Alamdimmū*'nun bu yeni baskısına yönelik editoryal çalışması hakkında bir açıklama sunmaktadır. Bu bölümde Esagil-

46 Frahm, *age.*, s. 80-81 ve dipnot: 400.

47 Frahm, *age.*, s. 219; Heeßel, *agm.*, s. 102.

48 Scurllock-Andersen, *age.*, s. 5-7. Frahm, *age.*, s. 218-220; Heeßel, *agm.*, s. 102-103.

kîn-apli, çeşitli geleneklerin iç içe geçmesi ve tabletlerin kopyalarının bulunmaması nedeniyle anlaşılabilir hâle geldikleri için teşhis serilerini yeniden düzenlemek zorunda kaldığını bildirir⁴⁹. Heeßel, Esagil-kîn-apli'nin teşhis metinleri üzerindeki editöryal çalışmasının aslında halihazırda var olan bir *Teşhis El Kitabı*'na bir tepki, bir rakibin çalışmasına karşı bir kanonlaştırma olduğunu belirtir. Dahası Heeßel, Esagil-kîn-apli editöryal çalışmasında Sa-gig serisini yeniden düzenleme yönteminin verileri 'baştan ayağa' sıralayarak olduğunu ve bu durumun Esagil-kîn-apli'nin çalışmasını selefinden ayırt edilebilir kıldığını açıklar⁵⁰. Teşhis serisinin kırk tablettten oluşmasıyla ilgili olarak ise Heeßel, bu serideki tabletlerin sayısının kırktan ne fazla ne de az olması nedeniyle, teşhis bilgisinin ilahi yazarlığını tanrı Ea'ya atfeden Neo-Asur *Metinler ve Yazarlar Kataloğu*'na atıfta bulunarak, sayısı kırk olan tanrı Ea ile bir bağlantı olması gerektiğini belirtir⁵¹.

b. Terapötik Metinler

Babil ve Asur terapötik metinleri, teşhis ve tahmin metinlerine kıyasla daha karmaşık ve daha az araştırılmış bir tür olarak görünür. Terapötik metinler hastanın şikâyet ettiği semptomları genellikle *şumma* 'eğer' ile tanıtarak açıklar, ilaçları hazırlama yönergeleriyle birlikte reçeteler verir ve ilacın nasıl uygulanacağına dair talimat verir⁵². Terapötik metinler, tariflerin kompozisyonunu, tıbbi maddelerin listelerini (bitkiler ve taşlar), büyüsel terapi tekniklerini ve inkantasyonları içerir. Terapötik metinlerin buluntu yerleri şöyledir: Neo-Asur döneminden Ninova'daki Assurbanipal kütüphanesi, MÖ yedinci yüzyıldan Assur'daki bir şeytan kovucu olan Kişir-Aşşur'un özel evi, Akamenid Dönemi'ne tarihlenen Uruk'taki Anu-ikşur ve Şangû-Ninurta kütüphanesidir. Diğer bazı terapötik metinler Nippur, Sippar ve Babil'dendir⁵³. Frahm, MÖ birinci bin yıldan Ninova ve Uruk tabletlerindeki yazım üslubunun daha sonraki dönemdeki yazıcıların terapötik metinleri seri hâle getirme çabasını ortaya koyduğunu gözlemler. Assurbanipal kütüphanesindeki terapötik metinler, metinlerin küçük seriler hâlinde kayda geçirilmesinin 'baştan

49 I. L. Finkel, "Adad-apla-iddina, Esagil-kîn-apli, and the Series SA.GIG", *A Scientific Humanist. Studies in Memory of Abraham Sachs*, Occasional Publications of the Samuel Noah Kramer Fund 9, 1998, s. 143-150; M. Popovic, *Reading the Human Body: Physiognomy and Astrology in the Dead Sea Scrolls in Hellenistic-Early Roman Period Judaism*, 2007, s. 69, 75; Heeßel, agm., s. 100-104.

50 Heeßel, agm., s. 101.

51 Heeßel, agm., s. 101; Lambert, agm., s. 64-65, K2248, ö.y. 1-4.

52 Frahm, *age.*, s. 229.

53 Geller *age.*, s. 89-107. Frahm, *age.*, s. 229; J. A. Scrolock-B.R. Andersen, *Diagnosis in Assyrian and Babylonian Medicine. Ancient Sources, Translations, and Modern Medical Analyses*, 2005, s. 7; Biggs, agm., s. 4-5.

ayağa' ilkesine göre düzenlendiğini gösterir; bu, Akamenid Uruk'undan gelen ve 45 tabletten oluşan metinlerde daha belirgindir. Assurbanipal kütüphanesindeki terapötik metinler dizisi, sayıları ikiden altıya kadar değişen küçük bir metin grubundan oluşur. Bununla birlikte, bu küçük diziler büyük bir dizide birleştirilmiş ve *Šumma amīlu muhhašu ummu ukāl* "Bir erkeğin başının tepesi yoğun bir şekilde sıcaksa" başlığını almıştır⁵⁴.

c. Sa-gig ve Terapötik Metinler Üzerine Şerhler

Sa-gig üzerine yorumlar çoğunlukla Akamenid Dönemi'ne tarihlenen Uruk'tan şeytan kovucu Anu-ikşur'un kütüphanesindedir. Ayrıca Babil, Nippur, Borsippa(?) ve Sippar(?)dan gelen Neo-Babil dönemine ait Sa-gig üzerine şerhler de vardır. Sa-gig serisinin birçok tableti Ninova'daki Assurbanipal kütüphanesinden gelirken, Sa-gig üzerine tek Asur şerhi Sultantepe'de bulunmuştur. Sa-gig üzerine yapılan tüm şerhler sıra türünden *šātu* yorumlarıdır. Sa-gig serisinin şerhleriyle ilgili olarak, bunların antik yorumcuları ayrıntılı filolojik spekülasyon biçimleriyle ilgilenmeye iten en gelişmiş hermeneutik incelemeler olduğu düşünülür⁵⁵. Teşhis dizisindeki şerhler, anlaşılmayan kelime veya ifadelerin açıklamalarını sunmayı ve hem sözcüksel hem de betimleyici yorumlamaların hermeneutik yöntemlerini uygulayarak, pasajlar için olgusal bilgi veya *šanis* "ikinci olarak" ile getirilen ikincil bir anlam veya *šalsiš* "üçüncü olarak" ile getirilen üçüncül bir anlam sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu şerhler, metinler arası referanslar vererek metinlerin iç tutarlılığını ortaya koymaya çalışır⁵⁶.

Teşhis dizisinin şerhlerine uygulanan hermeneutik yöntemleri örneklendirmek için, burada "şeytan kovucu (āšipu), hasta bir adamın evine gittiğinde" başlığını taşıyan Sa-gig'in ilk tableti üzerindeki şerhlerden birini, şerhe uygulanan hermeneutik üzerine tartışmayı kolaylaştırmak için temel metinle birlikte sunacağım. Sa-gig'in bu ilk tableti üzerinde toplam dört şerh ve temel metin için Sa-gig 1'in altı kopyası bulunmaktadır⁵⁷. Burada ele alacağım şerh, geç Akamenid dönemine

54 Frahm, *age.*, s. 229.

55 Frahm, *age.*, s. 220; E. Frahm, "Royal Hermeneutics: Observations on the Commentaries from Ashurbanipal's Libraries at Nineveh", *Iraq* 66, 2004, s. 50.

56 Frahm, *age.*, s. 60, 220-229; Frahm, *agm.*, s. 50.

57 Burada ele alacağım AO 17661'in şerhi, A. R. George tarafından MS a olarak ve temel metin BM 38362 (80-11-12, 244) MS D olarak ele alınmış olup, Sa-gig'teki IM 74357 (W 22307/6) ilk tableti üzerindeki diğer iki şerh MS b olarak, IM 74374 (W 22307/24) MS c olarak ve temel metnin diğer dört el yazması ile birlikte MS A, MS B, MS C, MS D ve MS E olarak verilmiştir; A. R. George, "Babylonian Texts from the Folios of Sidney Smith, Part Two: Prognostic and Diagnostic Omens, Tablet I", *RA* 85, 1991, s. 137-63.

tarikhlenen ve Nippur'da bulunan AO 17661'dir ve temel metin BM 38362'nin (80-11-12, 244) Babil'de bulunduğu varsayılmaktadır⁵⁸. AO 17661 şerhinin ve BM 38362 (80-11-12, 244) esas metninin transliterasyonları ve tercümelere A. R. George'a aittir⁵⁹. Şerhte esas metinden alıntı yapılan kısımların altı çizilidir.

Transliterasyon

Temel metin (BM 38362 (80-11-12, 244))

1 DIŞ <i>e-nu-ma a-na bīt^{lu}marṣi(gig) āšīpu(ka.pirig) illaku(du)^{ku}</i>	
2 DIŞ <i>ina sūqi(sila) ḥaṣba(šika) zaq-pa imur(igi)</i>	<i>marṣu(gig) šū(bi) na-gud lā iteḥḥe(te)-šū</i>
3 DIŞ <i>KI.UD.BA imur</i>	<i>marṣu šū māṁītu(nam.érim) is bat(dab)-su ú-zab-bal-ma imāt (ba.ug₇)</i>
4 DIŞ <i>agurra(sig₂.al.ùr.ra) imur</i>	<i>marṣu šū imāt (ba. ug₇)</i>
5 DIŞ <i>lu kalba(ur.gi₇) ṣalma(gi₆) šâḥâ(šah) ṣalma imur</i>	<i>marṣu šū imāt (ba. ug₇)</i>
6 DIŞ <i>šâḥâ ṣalma imur</i>	<i>marṣu šū imāt (ba. ug₇): uštapaššaq(pap.ḥal)^{mes} ma iballuṭ(ti)</i>
7 DIŞ <i>šâḥâ pešâ(babbar) imur</i>	<i>marṣu šū iballuṭ(tin): ^fdannatu (kala.ga) iṣabbat(dab)-su</i>
8 DIŞ <i>šâḥâ sāma(sa₃) imur</i>	<i>marṣu šū ana iti 3^{kam}: ana ud 3^{kam} imāt(ug₇)</i>
9 DIŞ <i>šâḥâ burrama(gun.a) imur</i>	<i>marṣu šū a-ga-nu-til-la-a marṣu (gig) na-gud lā iteḥḥe-šū</i>
10 DIŞ <i>šâḥū^{mes} zibbātū(kun)^{mes} -šū-nu ittaššū(īl)^{mes} -ma imur</i>	<i>marṣu šū na-gud lā iteḥḥe-šū</i>
11 DIŞ <i>šâḥē^{mes} rit-ku-bu-ti imur</i>	<i>marṣu šū imāt (ug₇)</i>
12 DIŞ <i>alpa(gud) ṣalma imur</i>	<i>marṣu šū ana ud 5^{kam}: ana ud 15^{kam} imāt(ug₇)</i>
13 DIŞ <i>alpa pešâ imur</i>	<i>marṣu šū qāt(šu) ilī-šū : qāt</i>

58 George, agm., p. 139 ve dipnot: 10.

59 George, agm., s. 142 -152.

- ^dnin-urta: qāt ^dmāšū(maš.tab.ba)
na-gud là iṭehḫe-šú
- 14 DIŠ alpa sāma īmur maršu šû iballut(ti)
- 15 DIŠ alpa burruma īmur maršu šû ^dlamaštu(dīm.me) iṣbat
(dab)-su: māmītu iṣbat-su ár-ḫiš
imât(ug₇)
- 16 DIŠ alpu qaran(si)-šú iddi(šub)-ma īmur maršu šû ár-ḫiš imât(ug₇) : ana
ud 7^{kam} imât(ug₇)
- 17 DIŠ alpu ik-kil-mu-šu maršu šû na-gud là iṭehḫe-šú
- 18 DIŠ alpu ik-kiṣ-šu maršu šû na-gud là iṭehḫe-šú
- 19 DIŠ qaran alpi īmur maršu šû imât(ug₇)
- 20 DIŠ imēru(anše) ana imni(15)-šú ītiq(dib)^{iq} maršu šû iballut(ti)-ma ana mu
1^{kam} imât(ug₇)
- 21 DIŠ imēru ana šumēli(150)-šú ītiq^{iq} maršu šû isalla(lil)-ma imât(ug₇) :
iballut(ti)
- 22 DIŠ imēru atāna(munus.anše) irkab(u5)-ma īmur maršu šû mu-tu u šu-ú ik-tap-pi-lu
na-gud là iṭehḫe-šú
- 23 DIŠ imēra pešā īmur maršu šû qāt aššat(dam) amēli(lú)
imât(ug₇)
- 24 DIŠ imēra sāma īmur maršu šû qāt ili-šú imât(ug₇)
- 25 DIŠ imēra burruma īmur maršu šû na-gud là iṭehḫe-šú
- 26 DIŠ imēru irḫiṣ(ra)-su maršu šû ^lna-gud là iṭehḫe-šú^l
- 27 DIŠ sīšā(anše.kur.ra) īmur maršu šû ina-an-zīq
- 28 DIŠ immera(udu.níta) īmur maršu šû si-li-ta-šú irrik(gíd.da)
- 29 DIŠ šurāna(sa.a) īmur maršu šû qāt ^diš_g-tár
- 30 DIŠ ila saḫ-ḫi-ra īmur qāt ^dmāšū(maš.tab.ba)
- 31 DIŠ maḫ-ḫa-a īmur maršu šû qāt ^dnin-u[r-ta]
- 32 DIŠ suk-ku-^lku^l īmur qāt ^dneḡal(U.GUR):qāt ^dšamaš(utu)
- 33 DIŠ ^{lú}pešā(ba.an.za) īmur qāt ^dnin-ur-ta

- 34 DIŞ ^{lú}*ubbuṭa*(igi.nu.tuku) īmur *marṣa*(gig) *dan-nu maruṣ*(gig) *is*
*salla*⁷(líl) *imât*(ug₇)
- 35 DIŞ *pagra*(adda) īmur *marṣu* šû *iballuṭ*(ti)^u
- 36 DIŞ *aḫi*(á) *imni*(zag)-šû *iz-qut-su* *marṣu* [šû] *qāt ili*-šû
- 37 DIŞ *aḫi* šumeli(gùb)-šû *iz-qut-su* *marṣu* [šû] *ar-ḫiṣ itebbi*(zi.[ga])
- 38 DIŞ *in*(igi) *imni*(zag)-šû *iṣḫiṭ*(gu₄.ud)-*su là kašād*(kur)^{ad} *šibûti*(á.áš)
- 39 DIŞ *in* šumeli(gùb)-šû *iṣḫiṭ-su* *i-na li-la-a-tú imât*(ug₇) : *lipit*(tag)
namtari (nam.tar) *imât*(ug₇)
- 40 DIŞ *uzun*(geštu) *imni*(zag)-šû *is-si* *marṣu dan-nu iṣbat*(dab)-*su*
- 41 DIŞ *uzun* šumeli(gùb)-šû *is-si* *iballuṭ*(ti) : *qāt* ¹*išg*¹-*tár*
- 42 DIŞ *ubān*(šu.si) *imni*(zag)-šû *rabīta*(gal) ikkip *marṣu* šû *ana u*[d] ⁷*kam imât*(ug₇)
- 43 DIŞ *ubān* šumeli(gùb)-šû *rabīta* ikkip *marṣu is-sal-la-²ma imât*(ug₇)
iballuṭ(ti)
- 44 DIŞ ^{túg}*ulāpa*(nig.dára) *luppata*(šu.lál) īmur *šunamlullukku*(šu.[nam.l])ú.u₁₈.lu
- 45 DIŞ *šarat*(sig) *enzî*(ùz) īmur *qāt etemmi*(gidim.ma)*mur-tap-pi-du*
iṣbat(dab)-*su muruṣ-su irrik*(gid.da)
- 46 DIŞ ^{gš}*narkabta*(gigir) īmur *marṣu* šû *q[āt* ^{dú}*š*_ú-*]*ár
- 47 DIŞ ^{gš}*ṣaḫarra*(gag.sil.lá) īmur *marṣu* šû *umū*(ud)^{meš}-šû [*irrikū*]
- 48 DIŞ ^{gš}*ereqqa*(mar.gíd.da) īmur *marṣu* šû *ina-an-ziq*
- 49 DIŞ ^{gš}*gaba-gál-la* īmur *marṣu* šû [*iballuṭ*]
- 50 DIŞ ^{gš}*dalat*(ig) *bīt amēli ašar*(ki) ^{lú}*marṣu nadû*(šub)^ú *ina-ziq*
marṣu šû *imât*(ug₇)
- 51 DIŞ ^{gš}*dalat bīt amēli ašar* ^{lú}*marṣu nadû*^ú *kīma*(gim) *nēši*(ur.mah) *is-si*
[*marṣ*]u šû *ikkib*(nig.gig) *ili*-šû
īkul(gu₇)ú-*za-bal-ma imât*(ug₇)

özet DIŞ *amēlu*(na) *ana bīt marṣ*[i *āšipu*(ka.pirig) *illi*]k(du)-^l*ma surdú*(súr.
[dú])^{mušen} *ana imni*(15)-šû *ītiq*^{iq}

bölüm im 1^{kam.ma} ^lDIŞ ud ana^l é ^{lú}gig ka.pirig du^{tu} nu al.til

kolofon ^llibir.ra.bi.gim.ab^l.sar ba.an.é
 [*tup-p*]i^{md}U.GUR-nunuz-ùru dumu-šú šá^mir-^dgu-la
 [a^m ...]x-nu

Şerh (AO 17661)

- 1 [DIŠ] ^le^l-[nu-ma ā]šipu (ka.pirig) ana bīt^{lu}maršī(gig) illaku(du)^{ku}: ka.pirig : a-ši-[pu]
- 2 [piri]g : nam-ri : pirig.gal : pirig.gal.e.ne : pirig.gal.abzu : nu-ú[r rabú(gal)^u]
- 3 [nu-ú]r-šú-nu <rabú^u> : nu-úr rabú^u šá ap-si-i : DIŠ ina sūqi(sila) hašba(šika) zaq-pa
 ĩmur(igi) maršū(gig) [šú(bi)]
- 4 na-qud là itehhe(te)-šú : ^{se-ek}<šika>.al.ús.sa iš-^{hi}-il-šu : haš-bat-^ltum^l : al.ús.sa d[i-i-šú]
- 5 l[ib-b]u-u it-te-eh-^{pi} kar-^{pi} ha-aš-bu-um-ma ^lim-tu-ut^l [amēl(lú)-ut-tu]
- 6 ^{se-ek}šika(LA) : haš-bi : la-lu-ú : ma-ri : DIŠ KI.UD.BA ĩmur māmītu(nam.érim)
 išbat(dab)-su
- 7 lu-u ^lšá^l a-na niqel(siskur) mi-^{hir} lu-u šá ana ^dnergal(U.GUR) lu-u šá a-na ^{hi}-s[u-ú-ti?
 šaknu(gar)^m
- 8 lib-bu-ú ina KI.UD.BI-šú nindabú(nidba)^{mes} il^{mes} rabúti^{mes} uq-[tar-ra-bu?]
- 9 šá itti(ki) ^dnergal kaš-kaš ili na-ram ^dnin-men-na šá ina nam.é[rim.búr.ru.d]a
- 10 iqbu(e)^u : KI.UD.BI : ki : áš-ri : ud : el-lu šá-niš KI.UD.BI : u[d : eb-b]u
- 11 DIŠ agurra(sig₄.al.ùr.ra) ĩmur : šá ina ħur-sà-an i-tu-ru : a : me-e : gur : ta-a-ri šá-ni[š
 erītu(munus.peš₄)]
- 12 a : ma-ri : kīr(GUR₄) : ka-ra-ši : šá-niš a : ma-ri : gur : na-[šu-ú]
- 13 šal-šiš ha-ban-na-nu : a : me-e : gur : m[a-l]u-ú : DIŠ šâhâ(šah) š[alma(gi₄) ĩmur]
- 14 šá ana dum-qt u lum-nu iqbu^u : ^{su-ul}ŠAH : le-e-bu : imât(ba.ug₇) : šá-niš [uštapaššaq(-
 pap.ħal)^{mes} m]a iballu(tin)^{ut}
- 15 ki-i maršu dan-na-at i-mu-ru iballu^{ut} ki-i dan-na-at la [ĩmuru(ug₇) [lib-b]u-u
- 16 DIŠ šâhû ana ùr-ši bīt amēli(lú) ĩrub(ku₄) a-sīr-tum ana bīt amēli irrub : a-^lsīr^l-t[um :
 e-se-r]u[?]
- 17 māmītu(nam.érim) ma-la ina^l sakikki(sa.gig) : DIŠ ba-ri ba.ug₇ ĩmur x[...]^x

- 18 ár-kát la ba-la-ṭu : šá-niš a-ga-nu-til-la-a : ^lmalá(sa₃)^l me-e : a.g[a : malú(sa₃) šá m]e-e
- 19 DIŠ alpa ^lsāma (sa₃)^l īmur maršu šû ^dlamaštu(dím.me) išbat(dab)-su : ma-ar-tum šá [^da-nim x]x
- 20 šá ilī^{mes} rabúti ^{mes} iqbú^lú : DIŠ alpu qaran(si)-šú iddi(šub)-ma īmur : šá-[niš DIŠ alpu ru-pu-uš-t]um^l
- 21 is-su-ku : šá^lniš DIŠ ru^l-pu^l-uš-tum^l iddi-ma i-m[u-ur : si : qar-nu]
- 22 si : ru-pu-uš-tum : ^lšub : qarna(si) nadi-ī^l [^lib-bu-ú ki-i alpu]
- 23 qaran-šú ú-šap-pi-lu : ana eperi(saḥar)? šá-k[i-in? ...]
- 24 lu-u ki alpu ik-ki-pu-ú-ma qa[ran-šú? [...]
- 25 is-sa-al-la-²[m]a : líl : s[i-li-tu ...]
- 26 ik-tap-pi-lu : šá a-^lḥa-meš^l x [... atānu(ēme) pa-an marš]i
- 27 imēru(anše) pa-na mu-tú šá-kin lí[b-bu-ú ...]
- 28 DIŠ ^limēru irḥi(ra)-su : gír ra^l.ra : ra-ḥa-šu : gír : še-e-pi : r[a : ma-ḥa-su]
- 29 šá-niš ^dud.dè.ANŠE : ud.da : ^dadad(iškur) : DIŠ ila saḥ-ḥi-ri īmur : lu-u ^d[x x]
- 30 lu-u ur-gu-la-a lu-u ^dgaz-ba-ba : šá-niš un-na-niš-šú : ^damurru(mar.d[ú])
- 31 ^lú.n.ba.na.ti : lú.^{giš}kés.da {;} nin nun.gal.e.ne : eš-^lše^l-bu-u
- 31 ri-kis ^dna-ru-du : DIŠ maḥ-ḥa-a īmur qāt ^dninurta(MAŠ) : ^lúg[ub.ba : ma] h-^lḥu^l-u
- 33 ^dlugal.i.bí.gub.ba : ^dninurta(MAŠ) : ^lúan.dib.ba.ra : ní.^lzu^l.ra.a[h : kur.gar.r]a
- 34 ^lúan.sal.la : maḥ-ḥu-u : a-ḥur-ru-u : kurgarrú(kur.ga.ra)^u : [a]s-s[^lin-nu]
- 35 DIŠ suk-ku-ku īmur qāt ^dnergal(U.GUR) : qaqqar(ki) ^{mul}ka.duḥ.a a-li[d u]q-q[u-u]q
- 36 šá-niš suk-ku-uk : iz-bi uznā(geštu) ^{min}-a-šú ki-la-at-ta-an l[ā(ba.ra) pa]šā(bùr^d)^{mes}!
- 37 mi-qiṭ-tu₄ ^dur^{du-ur}-giš-lu-ú ibašší(gál)^{si} : dúr-giš-lu-ú : d[ur².giš²].lam² nibru^{ki2}!
- 38 dúr-giš-lu-ú : nippuru(nibru)^{ki}-ú : áš-šú ^dnergal(U.GUR) : DIŠ ^lú peššá(ba.a[n.zu]) īmur ^lqāt^d ninurta(MAŠ)^l
- 39 ^lúba.an.zu : pe-su-ú : ku-ru-ú : ^lúba.an.zu : pe-ḥu-u
- 40 g[i]g.til.la : pe-su-ú : šu-ú-lu^l : šu^l-ul-la-nu

41 DIŠ [idi(á)] imni(15)-šú iz-qut-su : šá-n[iš DIŠ] imnu-šú ana ^{lu}āšipi(maş.maš) i-zaq-qi-l^{il}

42 DIŠ [^{gis}narkabi]a(gigir) imur qāt ^dištār(15) : ^{gis}narkabi šá rēšī(sag) : [^{gis}]narkabi šá šarri(lugal) : qāt ^dištār^l

43 [kakkabu(mul) š]á ina lib-bi ^{mul}narkabi : ^ddili-bat : DIŠ ^{gis}saparra(gag.sil.lá) imur

44 [^{gis}gag.si].lá šá ^{lu}kab-tu : ^{gis}mar.gíd^l.da : e-req-^lqu^l

45 šá-niš ta[l-l]ak-tum : DIŠ ^{gis}gaba-gál-la : [pi-it-nu ^{gis}mar.gíd.da]^l

46 šá ^{ištēn}parú(anše.kúnga) u lu-u ^{ištēn}anše.x[...]x x[x]

(başlık)

47 sakikku(sa.gig) ri-kis mur-šu šá-niš n[ap-^har mur-šu ...]

Kolofon

48 ^{ša}-a-tú šu-ut pí(ka) u maš-a-a-al-tú šá pí um-man-nu šá libbi(šá)

49 DIŠ e-nu-ma ka.pirig ana é gig du^{ku} dub 1^{kam} é[š.gà]r [sa.gig]^l

50 nu al.til DIŠ na ana é ^{lu}gig du-^lkam-ma sūr.dù^{mušen}[ana 15]-šú dib^{ig}

51 im.gi.da ^{md}en-líl-en-šú-nu ^{lu}maš[tur ?] [a-šú šá ^mna^l].yir

52 ^{lu}kul.lim ^den-líl a ^mab.sum.mu [šu-me-ru^l]-u

Tercüme

Temel metin (BM 38362 (80-11-12, 244))

1 Eğer bir şeytan kovucu bir hastanın evine giderse:---

2 Eğer o sokakta dik duran bir çömlek parçası görürse: o hasta tehlikeli derecede hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.

3 Eğer o bir ... (KI.UD.BA) görürse: o hasta bir lanetten muzdariptir, çürüyecek ve ölecektir.

4 Eğer o fırında pişirilmiş bir tuğla görürse: o hasta ölecektir.

5 Eğer o siyah bir köpek veya siyah bir domuz görürse: o hasta ölecektir.

6 Eğer o siyah bir domuz görürse: o hasta ölecektir; (veya) o bir krize girecek ve sonra iyileşecektir.

7 Eğer o beyaz bir domuz görürse: o hasta ölecektir; (veya) sıkıntıya katlanacaktır.

8 Eğer o kırmızı bir domuz görürse: o hasta üç ay içinde ölecektir; (veya) üç gün içinde ölecektir.

9 Eğer o benekli bir domuz görürse: o hasta su toplamasından muzdariptir; tehlikeli derecede hasta ise, ona yaklaşılmamalıdır.

10 Eğer o domuzların kuyruklarını yukarı aşağı kaldırdıklarını görürse: o hasta tehlikeli derecede hasta ise, ona yaklaşılmamalıdır;

11 Eğer o domuzların üst üste bindiğini görürse: o hasta ölecektir.

12 Eğer o siyah bir öküz görürse: o hasta beş gün içinde ölecektir; (veya) on beş gün içinde ölecektir.

13 Eğer o beyaz bir öküz görürse: o hasta Tanrısının Eli'nden; (veya) Ninurta'nın elinden; (veya) İlahi İkizlerin Eli'nden (muzdariptir); o tehlikeli bir şekilde hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.

14 Eğer o kırmızı bir öküz görürse: o hasta iyileşecektir (*variant:* ölecektir).

15 Eğer o benekli bir öküz görürse: o hasta Lamaštu iblisinden; (veya) bir lanetten muzdariptir; yakında ölecektir.

16 Eğer o bir öküzün boynuz attığını görürse: o hasta yakında ölecektir; (veya) yedi gün içinde ölecektir.

17 Eğer bir öküz ona dik dik bakarsa: o hasta tehlikeli bir şekilde hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.

18 Bir öküz ona toslarsa: o hasta tehlikeli derecede hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.

19 Eğer o bir öküz boynuzu görürse: o hasta ölecektir.

20 Eğer bir eşek onun sağından geçerse: o hasta iyileşecektir, ancak bir yıl içinde ölecektir.

21 Eğer bir eşek onun solundan geçerse: o hasta hastalanacak ve ölecektir; (veya) iyileşecektir.

22 Eğer o bir eşiğin bir dişi eşek üzerine yürüdüğünü görürse: o hasta ve ölüm iç içe geçmiştir; o hasta tehlikeli derecede hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.

- 23 Eğer o beyaz bir eşek görürse: o hasta Evli Bir Kadının Eli'nden muzdariptir; ölecektir.
- 24 Eğer o bir eşek görürse: o hasta Tanrısının Eli'nden (muzdariptir); ölecektir.
- 25 Eğer o benekli bir eşek görürse: o hasta tehlikeli derecede hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.
- 26 Eğer bir eşek onu tekmelerse: o hasta tehlikeli derecede hastadır, ona yaklaşılmamalıdır.
- 27 Eğer o bir at görürse: o hasta sıkıntıya girecektir.
- 28 Eğer o bir koyun görürse: hastanın hastalığı uzayacaktır.
- 29 Eğer o bir kedi görürse: o hasta İstar'ın Elinden (muzdariptir).
- 30 Eğer o bir "Gezgin Tanrı" görürse: (hasta) İlahi İkizlerin Eli'nden (muzdariptir) (*varyant*:felçtir).
- 31 Eğer o heyecan verici (bir şey) (*varyant*: altın yüzük gibi (bir nesne)) görürse: o hasta Ninurta'nın Eli'nden (muzdariptir).
- 32 Eğer o sağır bir adam görürse: (hasta) Nergal'in Eli'nden; (veya) Şamaş'ın Eli'nden (muzdariptir).
- 33 Eğer o bir cüce görürse: (hasta) Ninurta'nın Eli'nden (muzdariptir).
- 34 Eğer o kör bir adam görürse: (hasta) ağır hastadır: hastalanacak ve ölecektir.
- 35 Eğer o bir insan cesedi görürse: o hasta iyileşecektir.
- 36 Eğer onun sağ kolu ağrıyorsa: [o] hasta Tanrı'nın Eli'nden (muzdariptir).
- 37 Eğer onun sol kolu ağrıyorsa: [o] hasta yakında ayağa kalkacaktır.
- 38 Eğer onun sağ gözü seçirirse: (bu) kişinin amacına ulaşamaması (na işaretir).
- 39 Eğer onun sol gözü seçiriyorsa: (hasta) akşam vakti ölecektir; (veya Namtar'ın Dokunması'ndan muzdariptir); ölecektir.
- 40 Eğer onun sağ kulağı çınlıyorsa: (hasta) ağır bir hastalıktan muzdariptir.
- 41 Eğer sol kulağı çınlarsa: (hasta) iyileşir; (veya o) İstar'ın Eli'nden (muzdariptir).
- 42 Eğer o sağ elinin baş parmağını çarparsa: o hasta yedi gün içinde ölür.
- 43 Eğer o sol elinin baş parmağını çarparsa: o hasta hastalanır ve ölür; (veya) iyileşir.

44 Eğer o kirli bir havlu görürse: (hasta) İnsanlığın Eli'nden (muzdariptir).

45 Eğer bir (tutam) keçi kılı görürse: (hasta) Gezen Ruh'un Eli'nden muzdariptir; hastalığı uzayacaktır.

46 Eğer bir savaş arabası görürse: o hasta İstar'ın Eli'nden (muzdariptir).

47 Eğer bir araba görürse: o hastanın günleri [uzun olacaktır.]

48 Eğer bir *at arabası* görürse: o hasta sıkıntı çekecektir.

49 Eğer bir *gabagallu* görürse: o [hasta iyileşecektir.]

50 Eğer hastanın yattığı evin kapısı gıcırdayorsa: o hasta ölecektir.

51 Eğer hastanın yattığı evin kapısı aslan gibi hırlıyorsa: o hasta tanrısının tabusunu bozmuştur; çürüyecek ve ölecektir.

Özet Eğer bir adam bir hastanın evine giderse ve bir şahin onun sağından geçerse.

Bölüm Tablet I, “Bir şeytan kovucu bir hastanın evine gittiğinde”, (seri) devam eder.

Kolofon Orijinaline göre yazılmış ve çevrilmiştir.

Arad-Gula'nın oğlu Nergal-līpī-uşur'un tableti, [...'nin soyundan gelen]...

Şerh (AO 17661)

¹⁻³ [“Bir” şeytan kovucu (ka.pirig) bir hastanın evine gittiğinde”---

ka.pirig= “şeytan kovucu”; pirig= “parlak”; pirig.gal, pirig.gal.e.ne, pirig.gal abzu= “büyük ışık”, “onların<büyük> ışığı”, “Apsû'nun büyük ışığı”.

³⁻⁶ “Sokakta dik duran bir çömlek parçası (şika) görürse: [o] hasta tehlikeli derecede hastadır, ona yaklaşılmalıdır”---

şika.al.ús.sa= “çoban”, “çömlek parçası”; al.ús.sa= “toprak [ayak altında]”; “Çömleğim bir çömlek parçasına dönüştü, [insanlık] öldü” bağlamında olduğu gibi, şika= “çömlek parçası”, “yaşamın baharı”, “oğul”.

⁶⁻¹⁰ “Eğer bir... (KI.UD.BI) görürse: (o hasta) [bir lanetten muzdariptir.]”---

(KI.UD.BI) bir kurbanlık sunumu, Nergal veya bir anma amacı için [düzenlenmiş] olsun; “Onun KI.UD.BI'sinde büyük tanrıların yemek sunuları [sunulur]” bağlamında olduğu gibi, “tanrıların en güçlüsü, Ninmenna'nın sevgilisi Nergal” ile ilgilidir, Namerimburrudû'da söylendiği gibi; KI.UD.BI:

ki= “yer”; ud= “saf”; veya, KI.UD.BI: ud=[“temizlenmiş”.]

11-13 “Eğer fırında pişmiş bir tuğla (*agurru*) görürse”---

bu nehir ordalinden geri dönen kişidir: a= “su”, gur= “geri dönmek”; ikincisi, [hamile bir kadındır:] a= “oğul”, GUR₄= “kopmak”; veya a= “oğul”, gur= “[taşımak]”; üçüncüsü, bir su kabıdır: a= “oğul”, gur= “dolu olmak”.

13-17 “Eğer [o] siyah bir domuz (*şah*) görürse”---

söyleniği gibi, iyi ya da kötüdür: ŞAH= “sıtma”, (bu yüzden) “o ölecektir; alternatif olarak, [bir krize ulaşacak] ve sonra iyileşecektir” ---eğer hasta sıkıntı yaşamışsa, iyileşecektir; eğer sıkıntı [yaşamamışsa] ölecektir. [Anlamı] bağlamında “Bir domuz bir adamın yatak odasına girerse, bir cariyeye bir adamın mülküne girecektir”: cariyeye [=hapis]; Sakikku’da herhangi bir lanet.

17-18 “Eğer o ... görürse.....”---

...[...]; hayatsız gelecek; ikinci olarak, su toplamış (*aganutillû*)= :su dolu”: a.ga = “su [dolu olmak]”.

19-20 “Eğer kırmızı bir öküz görürse: o hasta iblis Lamaštu tarafından etkilenmiştir”---

Söyleniği gibi “[Anu’nun, ...] büyük tanrıların [...]... kızı”.

20-24 “Bir öküzün boynuz attığını görürse”---

alternatif olarak, “[Eğer] [bir öküzün *salya*] tükürdüğünü görürse”, veya, “salya akıtır”: [si= “boynuz”], si= “salya”, şub= “boynuz atmak”, [eğer bir öküz] boynuzlarını indirdiyse; toza dönüştüyse [.....]; veya bir öküz boynuzunu çarpıp [kırdıysa] anlamına gelir.

25 [(...)] “Hastalanacak”: lîl=[“hastalık”;]

26-27 [(...)] “Birbirine geçmişlerdir”: birlikte... [...]; [jenny] [hasta için] hizmet eder, eşek ölüm için, [bağlamda olduğu gibi.....]

28-29 “Eğer bir eşek onu tekmelerse”---

gîr ra.ra= “tekmelemek”: gîr= “ayak”, ra= [“vurmak”]; ikinci olarak, Udde-ANŞE: Udda=Adad.

29-32 “Eğer ‘Tetikte olan bir Tanrı’ görürse” ---

ya [DN], Leo ya da Gazbaba; ikincisi, Unnānīššu=Amurru; (üçüncü olarak), lú.an.na.ba.ti, lú.giš.kéš.da nin nun.gal.e.ne= “şaman”, “Narudu düğümünün (adamı)”.

32-34 “Eğer heyecan verici (bir şey) görürse: (hasta acı çekiyordur) Ninurta’nın Eli”-

--

lú.gub.ba= “esrik”, Lugalibigubba=Ninurta; lú.an.dib.ba.ra, ní.zu.ra.aḥ, [kur. gar.ra], lú.an.sal.la= “kendinden geçmiş”, “katamit”, “travesti”, “hermafrodit”.

35-38 “Eğer sağır bir adam görürse: (hasta) Nergal’in Eli’nden muzdariptir”---

“(Eğer bir çocuk Kaduḥa (Kuğu) takımyıldızı altında doğarsa, dilsiz olacaktır; alternatif olarak, sağır”; “Eğer yeni doğmuş bir çocuğun her iki kulak deliği de yoksa, Durgişlû’nun çöküşü gerçekleşecektir”: Durgişlû: *Durgišlam*, *Nibru*=Durgişlû, Nippur; Nergal’in bir anlatımı.

38-40 “Eğer bir cüce görürse: (hasta) Ninurta’nın Eli’nden (muzdariptir)”---

lú.ba.an.zu= “cüce”, “tıfil”; lú.ba.an.zu= “aptal”; gig.til.la= “cüce”, “‘cin”, “*pig-me*”.

41 “Eğer sağ [kolu] ağrıyorsa”---

keskin bir acıya atf yapıyor; alternatif olarak, [“Eğer] şeytan kovucunun sağ kolu ağrıyorsa başlarsa”.

42-43 “Eğer bir [araba] görürse: (hasta) İştar’ın Eli’nden (muzdariptir)”---

yüksek bir memurun arabası, kralın arabası; “İştar’ın Eli”---[Araba (Auriga) takımyıldızının içindeki yıldız]; Dilibat (Venüs).

43-44 “Eğer bir araba görürse”---

bir ileri gelenin arabası.

44-45 gış.mar.gid.da= “araba”, alternatif olarak “vagon”.

45-46 “Eğer bir *gabagallu* görürse”---

bir araba vagonu, tek bir katırım veya tek bir eşeğin [.....]

47 (başlık) *Sakikku*: bir hastalık düğümü, alternatif olarak, tüm [hastalıklar;]

48-52 Şerh, bir bilgine göre sözlü açıklama ve soru-cevap diyalogu, “Bir şeytan kovucu bir hastanın evine gittiğinde” metninden, Tablet I *Sakikku* serisi, “Bir adam bir hastanın evine gelirse ve bir şahin [sağda] yanından geçerse” ile devam edecek. Enlil-bêlşunu’nun tableti, [genç] şeytan kovucu, Nâşir’in oğlu, Enlil’in kehanet rahibi, Sümerli Absummu’nun soyundan.

Şerh yapan kişi, 51-52. satırlardaki kolofonlarda belirttiği gibi “Enlil-bêlşunu, [genç] şeytan kovucu, Nâşir’in oğlu, Enlil’in kehanet rahibi, Sümerli Absummu’nun soyundan”dır. Şerhin kendisi, kolofonlardaki 48. satırda *şātu* şerhi olarak tanımlanmıştır ve fiziksel düzeni, Levha Ib’de görüldüğü gibi, devam eden bir metin biçiminde yazılmış sıra tipidir. Alıntıları ve açıklamaları ayrıncı sıra kullanarak böler⁶⁰.

Temel Metin BM 38362 (80-11-12, 244)

Şerh Metni AO 17661

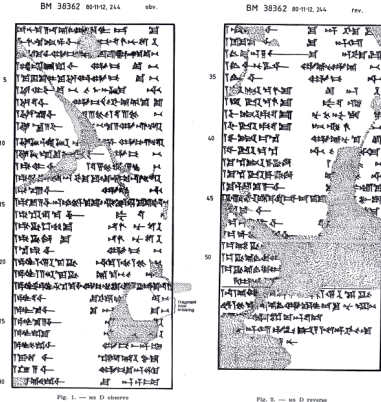

Fig. 1. — no D reverse

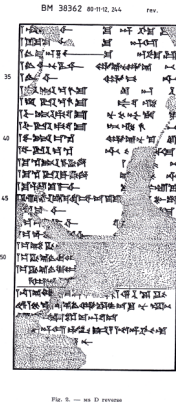
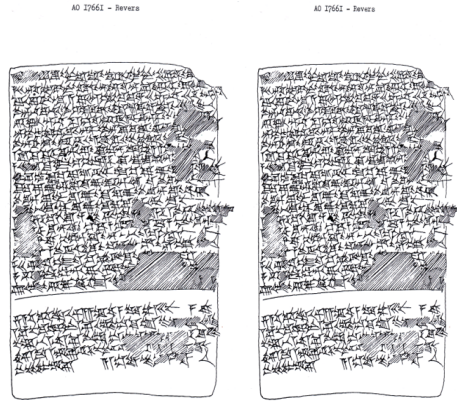

Fig. 2. — no D reverse

AO 17661 - Reverse

AO 17661 - Reverse

Levha Ia: BM 38362 (80-11-12, 244)⁶¹

Levha Ib: AO 17662⁶²

60 Frahm, *age.*, s. 36.

61 George, *agm.*, MS D, Fig. 1 ve 2.

62 J.M. Durand, “Un commentaire à TDP I, AO 17661”, *RA* 73, 1979, s. 156-157.

Şerhde uygulanan hermeneutik yöntemler şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Sözcüksel Yorumlama:

- 1-2. satırlardaki etimolojik analize göre *āšīpu* “şeytan kovucu” teriminin *namru* “parlak” ve *nūru* “ışık” ile olan anlamsal ilişkisi⁶³.
- KI.UD.BI sözcüğünün etimolojik yorumu 10. satırdaki sözcüksel denklemlerle verilmiştir.
- *agurru* “fırında pişirilmiş tuğla” üzerine açıklamalar, sözcüğün ilk iki hecesinin logogram olarak ele alınması ve bu iki logogramın 11-13. satırlardaki çeşitli karşılıklarının verilmesi ve koşul tümcecığının sonuç tümcecığı ile anlamsal ilişkisini bulmak için üç farklı etimolojik spekülasyonla sağlanmıştır⁶⁴.
- Koşul tümcecığı ile sonuç tümcecığı arasındaki semantik bağlantı, 14. satırdaki ŞAH “domuz” ile “ateş”in sözcüksel eşdeğeri tarafından yapılır.
- *aganmutillá* “su toplaması” sözcüğünün sözcüksel eşdeğerleri 18. satırda verilmiştir.
- 28-29. satırlarda, *ilu saḫḫiru* “gezgin Tanrı”nın açıklaması üçlü denklemlerle verilmiştir⁶⁵.
- 32-34. satırlarda, sonuç tümcecığı ile koşul tümcecığı arasındaki bağlantı önce bazı Sümer etimolojik denklemleriyle, sonra da George’un bu alıntının kaynağının Erimḫuš III 169-172 (*MSL XVII* s. 51) olduğunu belirttiği kült personelini listeleyen sözcüksel pasajı alıntulayarak gösterilmiştir⁶⁶.
- 39. satırda, koşul tümcecığı bölümünde ^{lu}*pessá* (^{lu}ba.an.zu) “cüce”nin üç eşdeğeri verilmiştir.
- 44-45. satırlarda, ^{si}mar.gíd.da “araba” sözcüğünün leksik denklemleri verilmiştir.

2. Betimleyici Yorumlama:

- KI.UD.BI’nin işlevi, yorumcunun *Namerimburrudá*’dan alınmış gibi gösterdiği bir alıntı ile 7-10. satırlarda açıklanmıştır.

63 George açıklamaların kaynaklarını belirler; George, agm., s. 152.

64 George, agm., s. 154-55.

65 Bu eşlemeler hakkında bir tartışma için bkz. George, agm., s. 159-160.

66 Bu eşlemeler hakkında bir tartışma için bkz. George, agm., s. 160.

- 20-24. satırlarda şub “boynuz atmak” ifadesinin betimleyici yorumu, ifadedeki kelimelerin sözcüksel karşılıkları verilerek verilmiştir.
- 28-29. satırlarda, tekmeleme eylemini tanımlamak için *rahāsu* “tekmelemek” fiilinin önce Sümercedeki karşılığı *g̃ir ra.ra* fiili verilmiştir, ardından her logogramın anlamı file göre sözcüksel alıntılarla verilmiştir.
- 41. satırda, betimleyici yorumlama, protasis bölümünde *imnu* “acı” ile ilgili olarak uygulanmıştır.
- 42. satırda ^{g̃is}*narkabtu* “araba”, yüksek bir memur veya kral tarafından kullanılan bir araç olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, İstar’ın Dilibat (Venüs) olarak göksel bir ilişkisinin yanı sıra Auriga takımyıldızı da belirtilir.⁶⁷
- 44. satırda, açıklamada ^{g̃is}*saparru*(gag.sil.lá) “araba”nın bir özelliğinden bahsedilir.
- 45-46. satırlarda *gaballu* kelimesinin tanımı verilir.

3. Uyumlaştırma:

- 5. satırdaki bir koşul tümceciği ve onun sonuç tümceciğini ilişkilendirmek için *haşbu* «çömlek parçası» ile «ölüm» arasında bir benzetme yapılı; bu, iki dilli bir atasözleri koleksiyonundan alıntılanan «Çömleğim bir çömlek parçasına dönüştü, [insanlık] öldü» ifadesiyle yapılı⁶⁸.
- Koşul tümceciği ile sonuç tümceciğini birbirine bağlamak için, bir domuzun hasta bir adamın evine girişi ile hasta adamın yatağa mahkûm edilmesi arasında bir benzetme yapılı; bu benzetme, 16-17. satırlarda *Šumma ālu XLV* adlı bir kehanet tabletinden alıntı yapılı⁶⁹.
- Koşul tümceciği ile sonuç tümceciği arasındaki bir bağlantı, 26-27. satırlarda “bir eşeğin bir dişi atı sırtına binmesi” ile ölümün hastayla iç içe geçmesi arasındaki benzetmeyle gösterilir.
- 19. satırda yorum, temel metnin 14. Satırındaki koşul tümceciği ve temel metnin 15. satırındaki sonuç tümceciğini alıntılar.
-

67 George, *agm.*, s. 161.

68 Frahm, *age.*, s. 222.

69 George, *agm.*, s. 155; Frahm, *age.*, s. 222.

- 35-38. satırlarda, koşul tümcecığı ile sonuç tümcecığı arasındaki bağlantı, bir burçtan (^{mul}Apin I: CT 33 1, i 28) yapılan bir alıntı ile gösterilir ve bu, sağırılık ile Cygnus'un Nergal'in yıldızı olması arasındaki bağlantıyı gösterir. Ayrıca, *Šumma Izbu* serisinden başka bir alıntı, Nergal ile ilgili ek bir bağlantı sunmak için sağlanır⁷⁰.

Terapötik metinler üzerine yapılan şerhler, zor kelimelerin anlamlarını açıklamayı, botanik listelerden veya diğer akademik türlerden alıntılar vererek iksir ve tüt-süleme için kullanılan belirsiz bitkileri belirlemeyi ve logografik olarak yazılmış bir kelimenin okunuşunu açıklamayı amaçlar. Bunun dışında, tıbbi maddeler ve rahatsızlıklar arasındaki etimolojik bağlantıları tanıtarak temel metinlerin iç tutarlılığını göstermeyi amaçlayan başka şerhler de vardır. Ninova ve Assur'dan birçok terapötik metin olmasına rağmen, yalnızca Nippur, Akamenid Uruk, Sippar ve Babil'den gelenler şerhler içerir⁷¹.

Burada ele alacağım terapötik metinler üzerine yapılan şerhlerden bir diğeri SBTU 1, 47'dir ve yorumlanan temel metin Frahm tarafından SBTU 1, 46 olarak tanımlanmıştır⁷². Şerh ve temel metin her ikisi de Uruk'tandır ve MÖ 400 civarına tarihlenmektedir. Frahm, SBTU 1, 47 yorumunun *Šumma amīlu muḫḫašu ummu ukāl*⁷³ tıbbi dizisinin onuncu bölümü (*pīrsu*) olduğunu gözlemliyor. SBTU 1, 47 şerhinin ve SBTU 1, 46 olarak temel metnin transliterasyon ve tercümesi Farhm'a aittir⁷⁴.

Transliterasyon

Temel Metin (SBTU 1, 46):

ö.y.

1 DIŠ na eme-šú *eb-te-et-ma* ka-šú sa₅-at

2 pa<^{gis}>šinig pa ^{gis}ıldag pa ^{gis}geštin ka₅-a

3 ^ueme-ur-gi₇ ḫād-du gaz sim *ina* a gazi^{sar}

4 sila₁₁-áš ugu eme-šú ì-nun-na šéš

70 George, agm., s. 160; Frahm, age., s. 222.

71 Frahm, age., s. 230. Frahm, agm., s. 50.

72 Frahm, age., s. 232, 396-404.

73 Frahm, age., s. 396.

74 Frahm, age., s. 397-400.

5 *ina* ugu eme-šú gar-an *ina-eš*

6 DIŠ na igi-meš-šú gú-su u nundum-su šim-mat tuku-meš-a

7 ù ki-ma izi i-*ha-am-ma-ta-šú*

8 na bi maškim mu-sa-a-ti dab-su ana tin-šú

9 ^{na4}mu-ša ^{na4}an-zaḥ ^{na4}an-zaḥ-gi₆

10 ^{na4}kur-nu dab ^{na4}an-bar ^{na4}zálag lu-ur-pa-ni

11 ši-i-pa ^{im}kal-gug ^{gisš}še-nú-a

12 naga-si *lu-lu-tú* diš^l-niš^l súd *ina* ús ^{gisš}eren

13 ì-giš *sér-di* u ì-giš bára-ga ḥe-^lḥe^l

14 še-ra an-bar⁷ u an-usan šésš-su

15 *ina* kuš GAG-GAG-*bi* *ina* gú-šú gar-an-ma tin

16 DIŠ na mi-šit-tú pa-ni i-šú igi-šú i-šap-par

17 *ur-ra* u *mu-šá* ur-ta^l(sign: GA)-at-tú la it-ta-na-a-a-al

18 *ina* lâl u ì-nun-na igi-meš-šú muš-šu-da

19 l[*a*] i-kal-li ^uin₆-úš *ba-lu*

20 pa-tan kú-kú-ma tin-ut

a.y.

21 én ul-ḥi-ši-in min an-ni-né^l(copy: bi)-éš qu-ma^l (copy: šu)-a

22 ki-^lšè^l nam-gi-si-^lsá^l mu-bi na-an-gi-si-si

23 ^lḥu^l-^lbu^l-bé-en la ḥu-ub-bé-en

24 ^lḥu^l-bé-en ḥu-ub-bé-en: gi-si-ir šu-u^l-kul-lu

25 [tu²]-ra-an-[ni] ku-ul-pa-nu mu-uš-ka-tab-ba

26 ku-uk-ka-ad-dal ^ltu₆^l-[én]

27 ka-linim^l-ma šum-ma maškim ka lú ú-šab-[*bi*]

28 *dù-dù-bi saħar sila-lím-ma ana a pú šub-ma ka-šú luħ*

29 *u én im-ta-na-an-ni*

30 DIŠ kimin [saħ^l-l^l-e Ú-KUR-RA^{na4}ga-bu-ú

31 ^úak^l-tam^ú KUR-KUR ka-šú ka-a-a-nam-ma

32 *lik-tap-[par] u a pú ka-šú lim-te-es-si*

33 *ana kin[?] mi-š[i]t-tu₄ šá ka-šú dab-dab-su*

34 [saħar^l sila^l-lím^l-ma^l [ana] a pú šub-ma ka-a-a-nam

35 *ir-ta-na-muk-ma tin*

36

Şerh (SBTU 1, 47):

ö.y.

1 DIŠ na eme-šú eb-te-et-ma: *e-bé-tu: na-pa-ħu*

2 *e-bé-tu: ra-bu-ú: maškim mu-sa-a-ti: ^dšu-lak*

3 *a-na é mu-sa-a-tú nu ku₄-ub: ^dšu-lak sig-su*

4 ^dšu-lak šá e-ú: šu: *qa-tu₄; la: la-a: kù: el-lu*

5 *ana é mu-sa-a-tú ku₄-ub šu^{ll}-šú nu ku ana ugu qa-bi*

6 lu-ur-pa-ni ki-ma na4za-gìn-ma zálag *ta-kip šá-niš lu-ur-pa-ni im-gá-lu*

7 mi-šit-tú: ma-šá-du: ma-ħa-şu: mi-šit-tú: šá in-şu-ú

8 *šá-ħar-şú im-ta-šid mi-šit-tú: igi-şú i-şa-par: bar: şa-pa-ru*

9 bar: *za-a-ru: ur-GA-at-tú la it-ta-na-a-al*

10 *ur-^{qa}GA-at-tú: bu-uş-qí-it-tú: muş-şu-da: muş-şu-’u*

11 *áš-şú maş-maş-ú-tu ki-i qa-bu-ú: ì-udu šim-gig šá ì-gi-ş ú-kal-lu*

12 *šim-gig súd en ì-gi-ş è-a ì-udu e-riş-ti: ì-udu ku-ri-tú*

13 *ina kuş úz şip-ki: şip-ki: tu-up-pu: maškim ka lú uş-şab-b[it]*

14 *maškim pa-ni úz šá-kin: a pú šá e-ú: ina šá-šá maškim mu-sa-^la-[ti]*

15 ^dšu-lak: *lu-ú ^dšu-lak šá mu-sa-a-[ti]*

16 *ina kuš* ^lšl^l-pî: *ina kuš ta-šap-pî: šî-p*[î ...]

17 *al-ús-sa: šî-iq: ta-ba-a-tú* [.....]

28 gurun Ú-KUR-RA: numun Ú-KUR-RA: sag-du [.....]

19 šá ^{mul}sim-maḥ: ^ddil-bat: sim: s[i-nu-un-tu]

20 [...]x^l- nundum: ^dnin^l-x^l [.....]

21 [.....]x^lx^lx^l [.....]

gerisi kırk

a.y.

başlangıç kırk

1' x^l []

2' []

3' [ša^l-[a²-tú² u šüt pî ša DIŠ amīlu (? eme?)]-šú²

4' [eb^l-t[e²-et²-ma² malsūt(?)]^ld60-ik]-Ūu-ur

5' maš-maš [šeḥri(?)] mār Šangî^l-^d[Nī]n-urta

6' pa-liḥ ^dME-ME li₆ (HÉ)-ša_x(DI)-qir_x(KA)

Tercüme

Temel Metin (SBTU 1, 46)ö.y.

¹⁻⁵ **Eğer bir adamın dili sıkışmışsa** ve ağzını dolduruyorsa, tamarisk yapraklarını, *adāru* (veya: *ildakku*) ağacının yapraklarını, “tilki üzümü” bitkisinin yapraklarını ve köpek dili otunu kurutacaksın, ezeceksin ve eleyeceksin ve (her şeyi) *kasū* bitkisinin suyuyla yoğuracaksın. Dilinin üst kısmına sade yağ **süreceksin**, (sonra karışımı) diline koyacaksın ve iyileşecektir.

⁶⁻¹⁵ Bir adamın yüzü, boynu ve dudakları sürekli uyuşmuşsa ve onu ateş gibi yakıyorsa, *tuvaletin rābišu-şeytanı* o adamı ele geçirmiştir. Onu iyileştirmek için, *mūšu* taşı, *anzahḫu*-camı, siyah köknar, manyetit, demir, *zalāqu* taşı, *lurpānu-mi-neral*, (sarı) **šīpu**-macunu, (kırmızı) *kalgukku*-macunu, iffet ağacı odunu, deniz börülcesi ve *lulūtu*-mineralini bir araya getirip, sedir reçinesi, zeytinyağı ve süzölmüş susam yağıyla karıştırıp, sabah, öğle ve akşam (karışım) onu mesh edeceksin. (Ayrıca) onu bir deriye saracaksın ve (keseyi) boynuna geçireceksin.

O zaman iyileşecektir.

¹⁶⁻²⁰ **Eğer** bir adamın yüzünde felç varsa ve gözünü kırpyorsa, gece gündüz dik dik bakıyorsa, uyuyamıyorsa ve yüzünü bal ve tereyağıyla ovmaktan kendini alamıyorsa, düzenli olarak aç karnına *mastakal* bitkisi yemeli ve iyileşecektir.

a.y.

²¹⁻²⁶ İnkantasyon: ul-ḥi-ši-in min an-ni-né-éš qu-ma-a ki-šè nam-gi-si-sá mu-bi nan-gi-si-si ḥu-ub -bé-en la ḥu-ub-bé-en ḥu-bé-en ḥu-ub-bé-en: gi-si-ir šu-u'-kul-lu tu-ra-an-ni ku-ul-pa-nu mu-uš-ka-tab-ba ku-uk-ka-ad-dal – [inkantasyon] sözü

²⁷ Bir rābišu-şeytanın bir adamın ağzını ele geçirdiği durumlar için ezberden okunacak.

²⁸⁻²⁹ İlgili prosedür: Bir kavşaktan kuyu suyuna toprak atacaksın ve o ağzını (bununla) yıkayacak ve inkantasyonu tekrar tekrar söyleyecek.

³⁰⁻³² Aynıysa olursa, ağzını tere ile düzenli olarak temizleyecek, nīnū bitkisi, şap, ak-tam ve atā'īšu bitkileri ve ağzını kuyu suyuyla tekrar tekrar yıkayacaktır.

³³⁻³⁵ Ağzını etkileyen (kelimenin tam anlamıyla “tutan”) bir felçle başa çıkmak için, Kavşaktan aldığı toprağı kuyu suyuna atacak ve düzenli olarak (orada) yıkayacak. Sonra iyileşecek.

Tercüme

Şerh (SBTU 1, 47)ö.y.

¹⁻² Eğer bir adamın dili sıkışmışsa (satur 1): “sıkıştırmak” (aslında) “şişmek” anlamına gelir; “sıkıştırmak” (satur 1) “büyüme” anlamına gelir.

²⁻⁵ Tuvaletin şeytanı (satur 8) Şulak'tır. “Lavaboya girmemeli, (yoksa) Şulak ona vurur.” Şulak – (onun hakkında) söylenen şey (budur): šu (anlamı) “el”, la (anlamı) “değil” ve kù (anlamı) “temiz”. (Bu nedenle), tuvalete girerse elleri temiz olmayacaktır – bu (onun hakkında) söylenir.

⁶ lurpānu-mineral (satur 10) lapis lazuli gibidir, ancak parlak noktalarla noktalanmıştır; ikinci: lurpānu (anlamı) (sarı) *kalā*-macunu.

- 7-8 İnme (satrır 16) – “vurmak” (anlamı) “dövmek”. “İnme” – yazma becerilerini unutan biri inmeden etkilenmiştir.
- 8-9 Gözünü kırpyıor (satrır 16) – bar (anlamı) “göz kırpmak” (ve) bar (anlamı) “bükme”.
- 9-10 ur-GA-at-tú (*ur-ta-at-tú* “Dik dik bakıp duruyor” yerine) ve uyuyamıyor (satrır 17) – *urqattu* (anlamı) “bitki örtüsü” (*buşqittu*).
- 10-11 Ovmak (*muşşudu*) (18. satır) “mesaj göndermek” (*muşşu’u*) (anlamına gelir) – (bu) şeytan kovucunun (*maşmaşşutu*) zanaatıyla ilgilidir, birinin dediğı gibi.
- 11-13 Yağ tutan kanaktu ağacının “donyağı” – yağ çıkana kadar *kanaktu* ağacının (tahtasını) döversiniz. – *erištu* bitkisinin *donyağı kurıtu* bitkisinin donyağı ile (eşdeğer). Bir keçinin şipku derisinde – *şip-ki* “bağlamak” (anlamına gelir).
- 13-14 Bir rābişu-şeytanı bir adamın ağzını ele geçirmiştir (27. satır) – *rābişu-şeytanı* bir keçinin yüzüne sahiptir.
- 14-15 Kuyu suyu (satrır 28, 32) – hakkında söylenen şey (budur): Tuvaletin *rābişu-şeytanı* Şulak’tır, Şulak gerçekten tuvaletle *ilişkilendirilmiştir*.
- 16 “(Onu) bir deriye sarın” (eşdeğeri) Bir deriye sarın (bkz. satır 15); *sarın* [...].
- 17 al-ús-sa “garum” (anlamı nedir) (ki o) sirke(ve eşdeğer) [...].
- 18-21 Nīnū bitkisinin meyvesi (bkz. satır 30) – *nīnū* bitkisinin tohumu. “Kırlangıç” takımyıldızının başı [...] (sim-maḥ, tam anlamıyla “büyük kırlangıç”) Venüs(‘e eşdeğer). sim (anlamı) “yutmak” [...] ... nundum – Nin... [...] ... [...]

kırık

a.y.

1’ ...[.....] 2’ [.....].

3⁵’ *Lemmata (sātu)* [ve (tablet) ile ilgili sözlü açıklamalar “Eğer bir adamın dili sıkışmışsa” [Anu-ikşur’un, [genç]-şeytan kovucu, [Şangı’nin soyundan gelen]-Ninurta’nın dersi (*malsātu*).

6’ Gula’ya sayğı duyan kişi (bu tableti) sayğıyla karşılasın.

Şerhi yapan Anu-ikşur, [genç] bir şeytan kovucu, [Şangı’nin soyundan gelen]-Ninurta ve Anu-ikşur’un babası Şamaş-iddin’dır ve temel metnin muhtemel

kopyacısı olduğu varsayılır⁷⁵. Şerh, a.y. 3'te *şātu* yorumu olarak tanımlanır ve fiziksel düzeni, Levha IIb'de görüldüğü gibi sıra tipindedir.

Temen Metin SBTU 1, 46

Şerh Metni SBTU 1, 47

46 vs.
 5
 10
 15
 U.Rd.
 20
 Rs.
 25
 30
 35

47 vs.
 5
 10
 15
 20

Levha IIa: SBTU 1, 46⁷⁶

Levha IIb: SBTU 1, 47⁷⁷

Şerhde uygulanan hermeneutik yöntemler şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Sözcüksel Yorumlama:

- İlk satırda, yorum, *ebētu* “kramplamak” fiilinin anlamını, bu fiilin iki eşdeğeri ni sağlayarak açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır.
- 2-5. satırlarda, tuvaletin *rābišu*-şeytanının adının eşdeğeri Şulak olarak verilmiştir ve bu adın etimolojik analizi, ilk ve son heceleri Sumeogramlar ‘šu’ ve ‘kü’ ve ikinci hecesi Akadca ‘lā’ olarak ele alınarak, bu ad ile kirlilik arasındaki anlamsal ilişkiyi göstermek için anlamlarını sağlayarak yapılmıştır.

75 Frahm, *age.*, p. 396.

76 H. Hunger, *Spätbabylonische Texte aus Uruk I*. ADFU 9. Berlin, 1976, s. 142.

77 Hunger, *age.*, s. 143.

- 7-8. satırlarda, *mišittu* “inme” kelimesinin fil kökü ve bu fil kökünün bir eşanlamlısı sunulmuştur ve bu kelimenin tanımı verilmiştir.
- 8-9. satırlarda *igi-šu i-ša-par* ifadesindeki *šapāru* “göz kırpma” fiilinin Sümerce karşılığı *bar* olarak sunulur ve bu fiilin bir başka karşılığı *zāru* “bükmek” olarak sunulur.
- 9-10. satırlarda *urqattu*⁷⁸ kelimesinin anlamı, eşanlamlısı olan *bušqittu* “bitki örtüsü” verilerek tanımlanır.
- 10-11. satırlarda *muššudu* “ovmak” fiiliyle ilişkili olarak bu eylemin bir şeytan çıkarma zanaatı olduğunu göstermek için bazı fonetik benzerlikler sunulur.

2. Betimleyici Yorumlama:

- 6. satırda, temel metnin 10. satırında verilen tarifte tıbbi bir madde olarak sayılan *lurpānu*-minerali için betimleyici açıklama sunulmaktadır. Bu açıklama, bu mineralin rengi ve bazı ayrıntılar verilerek belirtilen iki farklı renkle ilgilidir
- 30. satırda, tarifte belirtilen maddeler arasında sayılan *Ú-KUR-RA* “*nīnū*-bitki” ile ilgili olarak açıklık çizilmiştir.

3. Uyumlaştırma:

- 13-14. satırlarda, temel metnin 27. satırındaki ilgili kısmı alıntıladıktan sonra, *rābišu*-şeytanının yüzü ile bir keçinin yüzü arasında bir benzetme yapılmıştır.
- 14-15. satırlarda, önce tuvalet *rābišu*-şeytanının *Šulak* ile özdeşleştirilmesi belirtilmiştir; Daha sonra *Šulak* ile tuvalet arasındaki ilişki, temel metnin 28. satırında alıntılanan *a pú* “kuyu suyu” ifadesiyle ilişkilendirilir.

2. Şerhlerle Birlikte Eski Mısır Tıbbi Papirüsleri

Edwin Smith Cerrahi Papirüsü

Edwin Smith papirüsü Yeni Krallık dönemine tarihlenir ve yaklaşık tarihlendirmeye gelince Nunn, hiyeratik yazı stiline dayanarak MÖ 1550 yılına verir⁷⁹. Uzunluk bakımından eski Mısır’ın tıbbi papirüsleri arasında Edwin Smith papirüsü, ön

⁷⁸ Frahm, temel metinde 17. satırda *ur-GA-at-tū* şeklinde yanlış yazılmış olan *urgattu* sözcüğünün 9. satırdaki şerhde yanlış biçimde alıntıldığını; dolayısıyla bu sözcük için verilen eş anlamlının bağlamı düzeltilmediğini belirtir; Frahm, *age.*, s. 402.

⁷⁹ Weeks, *agm.*, s. 1793; Nunn, *age.*, s. 26-27.

yüzünde 377 satır bulunan 17 sayfa ve arka yüzünde 92 satır bulunan 5 sayfadan oluşan Ebers papirüsünden sonra ikinci sıradadır. Papirüsün ön yüzünde cerrahlık alanındaki türden sorunlar olan kırk sekiz vaka, yaralanma, yara, kırık, çıkık, tümör açıklaması yer alır. Vakaların düzenlenmesi baştan ayağa sıralanmasına göre listelenmiştir. Her vaka genel bir sıraya göre sunulmuştur: İlk olarak, “talimatlar” kelimesiyle tanıtılan başlık ve ardından yaralanmanın yeri ile birlikte tanımı; ikinci olarak, *Eğer ... olan bir adamı muayene ederseniz* ile başlayan uzun bir koşul tümcecigi açıklanan muayene; üçüncüsü, teşhis ve tahmin *Onun hakkında oturacaksınız...* ile başlayan ve ardından tahminin, muayenenin temelinde ‘kesinlikle başarılı bir şekilde tedavi edilebilir’, ‘muhtemelen iyileştirilebilir’ veya ‘tedavi edilemez’ olup olmadığını sunan hükmü sunması ile devam eden muayene kısmının sonuç tümcecigi; dördüncüsü, tedavi; beşincisi, antik yorumu oluşturan açıklamalardır. Ön yüzün yazarı tarafından yazılmış olduğu bulunan papirüsün arka yüzü, ön yüzden tamamen farklı olarak, tıbbi büyüü uygulamalarla ilgili büyüler ve belirli tedaviler için bazı reçeteler içerir.⁸⁰

Edwin Smith papirüsü orijinal bir el yazmasının kopyasıdır ve Breasted orijinal el yazmasının Piramit Çağı’nda (MÖ 3000 ila 2500 civarı) yazıldığını, Edwin Smith papirüsünden en az bin yıl önce yazıldığını ileri sürmektedir. Ne papirüsün orijinal yazarı ne de Edwin Smith papirüsünün editörü tarafımızdan bilinmektedir. Ancak Breasted bunun savaş zamanında bir orduyu takip eden ve savaşta alınan yaralanmalar üzerinde deneyler yapan bir cerrahın işi olması gerektiğini ileri sürmektedir. Dahası, Edwin Smith Papirüsü’nün orijinal başlığı açısından Breasted, Ebers Papirüsü’nde kalple ilgili izole bir pasajın (99,1-5) *Hekimin Gizli Kitabı* başlığı verilerek başka bir eski tıp kitabından alıntılanmış gibi gösterildiğini gözlemlemektedir ve aynı pasaj Edwin Smith Papirüsü’nde de orijinal olduğu izlenimi veren her şeye sahip olarak bulunmaktadır (Vaka I, 5-8). Ancak bunun bir alıntı olduğuna dair hiçbir belirti vermemektedir. Breasted bu gözlemden yola çıkarak önce “*Hekimin Gizli Kitabı*” başlığının Edwin Smith Papirüsü’nün antik başlığı olabileceğini belirtirken, daha sonra her iki papirüste geçen pasajın bazı farklılıklar göstermesi nedeniyle Ebers Papirüsü’nün Edwin Smith Papirüsü’ndeki bu pasajı alıntılanmış olmasının kendisine mümkün görünmediğini ileri sürmektedir.⁸¹

Ebers Papirüsü’ne gelince, bu *Yaralar Kitabı* olarak tanımlanan Edwin Smith Papirüsü’nün aksine, çeşitli tıbbi metinlerin bir koleksiyonudur. Ebers Papirüsü, ön

80 Breasted, *age.*, s. 35-72; Sigerist, *age.*, s. 303-310. Weeks, *agm.*, s. 1794; Nunn, *age.*, s. 27-30.

81 Breasted, *age.*, s. XIII, 9-11, 108.

sayfasının arkasındaki bir pasajla MÖ 1534 civarına, I. Amenhotep'in dokuzuncu yılına tarihlenmektedir ve bu, Edwin Smith papirüsünün tarihlenmesine yakındır. Tıbbi papirüslerin en uzununu olan Ebers Papirüsü, 110 sayfadan oluşur ve her birinin ortalama yirmi satırı vardır. Yazıcı tarafından sayfalar ve satırlar için bir numaralandırma sistemi kullanılmıştır; ancak bu numaralandırma bazı durumlarda tutarlılık göstermemektedir. Modern editör tarafından 877 bölüme ayrılmıştır. Ebers Papirüsü, ilaçların adını ve ilaç uygulama sırasını vererek çeşitli hastalıklar ve semptomlar için çok sayıda tarif içerir⁸².

Edwin Smith Cerrahi Papirüsü Üzerine Şerhler

Şerhler, açıklamalar biçiminde görünür ve kırk sekiz vakanın yirmi dokuzu için metinlerin kenar boşluklarında altmış dokuz açıklama vardır. Bir vaka için açıklamaların sayıları bir ile on arasında değişir. Her açıklama, sürekli olarak “-e gelince” veya “ile ilgili olarak” ifadelerini içerir ve ardından yorumlanacak sözcük veya ifadenin kelimesi kelimesine alıntısı gelir; daha sonra, tanım “o (şu) anlama gelir” ile tanıttır. Daha sonra, tüm açıklamanın genel biçimi şöyledir: “XXX’e gelince, o YYY anlamına gelir”. Bu açıklamalarda şerh yapanın temel amacı, orijinal yazar tarafından muhtemelen Orta veya Eski Krallık döneminde kullanılan kelimeler ve ifadeler şerh yapan için arkaik ve yabancı olduğundan, “yaralanmayı belirten ve tanımlayan terimleri” antik tıp öğrencileri için anlaşılır kılmaktır⁸³. Edwin Smith Papirüsü, bu tür açıklamaları içeren antik Mısır’ın tek tıbbi metni değildir. Ebers Papirüsü, antik şerhler olarak yirmi yedi açıklama içerir. Ancak, bu açıklamalar, yorum yapmak üzere belirlenen vakaya kâtip tarafından eklenmemiştir.⁸⁴ Bunun yerine, ilgisiz konulara göre yapılan tüm açıklamalar iki grupta toplanmıştır ve şimdi *Kalbin Tékneleri Kıtabi*’nda yanlış yerde görünmektedir (99-102)⁸⁵. Ebers Papirüsü’ndeki açıklamaların bu doğası, temel metni antik şerhlerle karşılaştırmamıza izin vermediğinden, hermeneutik hakkında bir anlayış kazanamayız. Bu nedenle burada Ebers Papirüsü’ndeki açıklamaları hariç tutulacaktır.

Edwin Smith Papirüsü’ndeki açıklamalar genellikle ilk önce yaralanmaların doğası hakkında ayrıntılı bilgi vermeyi ve ardından okuyucunun aşına olmadığı, hasta kişinin semptomları ve durumuyla ilgili terim, ifade ve sözcükleri açıklamayı

82 Sigerist, *age.*, s. 311; Nunn, *age.*, s. 30-32; G. P. Bryan, *The Ebers Papyrus*, 1930, s. xv-xvi; B. Ebbell, *The Papyrus Ebers: the greatest Egyptian medical document*, 1937, s. 11-12.

83 Breasted, *age.*, s. 61-64. Weeks, *agm.*, s. 1793-4; Nunn, *age.*, s. 27.

84 Breasted, *age.*, s. 61. Nunn, *age.*, s. 27, 34.

85 Sigerist, *age.*, s. 309 ve dipnot: 28.

amaçlamaktadır. Şerhlerdeki açıklamalar için uygulanan hermeneutik, belirli durumları tarif ederek, kelime ve ifadeleri tanımlayarak, benzetmeler çizerek ve bazı durumlarda başka kaynaklardan alıntı yaparak gerçek bilgiler ve eş anlamlılar sağlamakla ilgilidir. Şerhlerdeki hermeneutiğin bu genel özelliklerini yansıtan bazı örnekler şöyledir:

Vaka 5: Kafatasında Bileşik Parçalanmış Kırıkla Birlikte Kafada Açık Bir Yara⁸⁶.

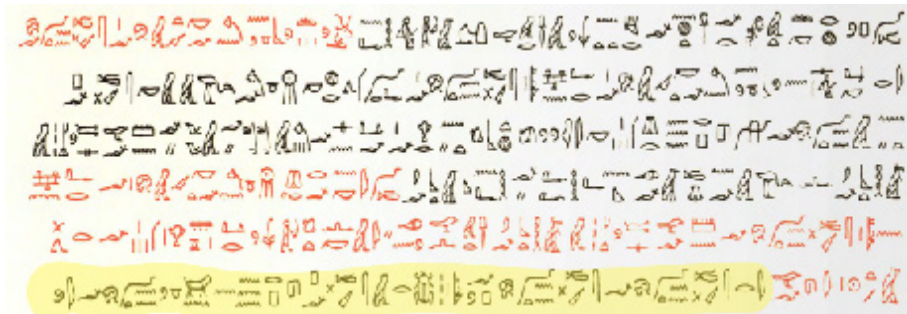
Başlık: Kafasında açık bir yara olan ve kafatası parçalanana ilgili talimatlar.

Muayene: Kafasında açık bir yara olan, kemiğe kadar nüfuz eden ve kafatası parçalanana bir adamı muayene edersen; yarasını elle muayene etmelisin. Kafatasındaki yaranın parmaklarının altında derin ve gömülü olduğunu ve üzerindeki şişliğin dışarı çıktığını görürsen, her iki burun deliğinden ve her iki kulağından kan akar ve boynunda sertlik vardır, öyle ki iki omzuna ve göğsüne bakamaz, (tanıda sonuç).

Teşhis: Onun hakkında şöyle demelisin: “Kafasında açık bir yara olan, kemiğe kadar nüfuz eden ve kafatası parçalanana ve boynunda sertlik olan bir adam. Tedavisi olmayan bir rahatsızlık”.

Tedavi: Onu bağlamayacaksın, (fakat) yaranın süresi geçene kadar (onu) sabitleme kazıklarına sabitleyeceksin.

Şerh A: “Kafatasını kırmak” ifadesi, kafatasının kırılması anlamına gelir, (öyle ki,) bu kırılmada kemikler kafatasının içine batar. “Yaralarına İlişkin Risale”de şöyle denmektedir: “Kafatasının çok sayıda parçaya ayrılması ve bunların kafatasının içine batması anlamına gelir.”

Levha III: Vaka 5 (II 11-17)⁸⁷ (şerhin üzeri vurgulanmıştır)

⁸⁶ Breasted, 1930, s. 156-164.

⁸⁷ J. H. Breasted, *The Edwin Smith Surgical Papyrus. Volume 2: Facsimile Plates and Line for Line Hieroglyphic*

Bu şerhte, şerhi yapan kişi, muayene ve teşhis kısımlarında geçen “kafatasının kırılması” olayını betimleyici yorumla açıklamakta ve yorumunu doğrulamak için de ismini verdiği antik bir kaynaktan alıntı yapmaktadır.

Vaka 7: Kemiğe İşleyen ve Dikişleri Delen Kafadaki Açık Yara⁸⁸.

Başlık: Kafasındaki, kemiğe kadar işleyen ve kafatasının dikişlerini delen açık bir yarayla ilgili talimatlar.

Muayene: [Kafasında kemiğe kadar uzanan ve kafatasının dikişlerini delen açık bir yara olan bir adamı muayene ederseniz], aşırı titrese bile yarasını elle muayene etmelisiniz. Yüzünü kaldırmamasını sağlamalısınız; ağzını açmak ona acı veriyorsa, kalbi zayıf atıyorsa; tükürüğünün iki dudağından sarktığını ve düşmediğini, her iki burun deliğinden ve her iki kulağından kan aktığını görürseniz; boynunda sertlik varsa, iki omzuna ve göğsüne bakamıyorsa, (tamda sonuç).

Birinci Teşhis: Onun hakkında şöyle demelisin: “Başında kemiğe kadar uzanan, kafatasının dikişlerini delen açık bir yara olan; çene kemiğinin kordonu büzüşmüş; her iki burun deliğinden ve her iki kulağından kan akıyor, boynunda sertlik var. Benim iddia edeceğim bir rahatsızlık.”

Birinci Tedavi: Şimdi, o adamın çene kemiğinin kordonunun, çenesinin büzüşmüş olduğunu gördüğün anda, rahatlayana kadar, ağzı açılana kadar ona sıcak bir şey yapmalısın. Onu yağ, bal ve tiftikle bağlamalıydın, ta ki kesin bir noktaya ulaştığını anlayana kadar.

İkinci Muayene: Eğer o adamın etinin kafatasının dikişlerindeki yaradan ateşlendiğini, o adamın da o yaradan ateşlendiğini görürsen, elini onun üzerine koymalısın. Yüzünün terden yapış yapış olduğunu, boynunun bağlarının gergin olduğunu, yüzünün kırmızı olduğunu, dişlerinin ve sırtının [-], göğsünün ve başının kokusunun koyun (idrarı) gibi olduğunu, ağzının bağlı olduğunu, kaşlarının ikisinin de gerildiğini, yüzünün sanki ağhyormuş gibi olduğunu görürsen (teşhiste sonuç).

İkinci Teşhis: Onun hakkında şöyle demelisin: “Başında kemiğe kadar uzanan, kafatasının dikişlerini delen bir yara olan; *th*’ geliştirdi, ağzı bağlı olan, boynunda sertlik var. Tedavisi olmayan bir rahatsızlık.”

Transliteration, 1930, Plate II.

88 Breasted, *age*, s. 175-201.

Üçüncü Muayene: Ancak, o adamın solgunlaştığını ve zaten [yorgunluk] gösterdiğini görürsen.

Üçüncü Tedavi: Ketenle kaplanmış tahta bir destek yapıp ağzına koymalıydın. Ona bir yudum *w'h*-meyvesinin suyunu yapmalıydın. Tedavisi, onun kesin bir noktaya ulaştığını bilene kadar, iki tuğla desteği arasına yerleştirilerek oturtmak.

Şerh A: “[Kafatası]nın dikişlerini delmek” ifadesi, kafatasının kabuğu ile kabuğu arasındaki şey anlamına gelir ve dikişler deridendir.

Şerh B: “Alt çenesinin kordonu kasılmıştır” ifadesi, onun alt çene kemiğinin bağ dokusunun temporal kemiğine, yani çenesinin ucuna, ileri geri hareket etmeden tutturulmuş olması ve bu nedenle ağrısından dolayı ağzını açmasının kolay olması anlamına gelir.

Şerh C: “Alt çenesinin kordonu” ifadesi, çenesinin ucunu bağlayan bağlar anlamına gelir, yani bir şeyin atel içindeki “kordonu”.

Şerh D: “Yüzü terden yapış yapış” ifadesi, başının biraz terli olduğu anlamına gelir, çünkü (dediğimiz gibi), “Bir şey yapış yapış.”

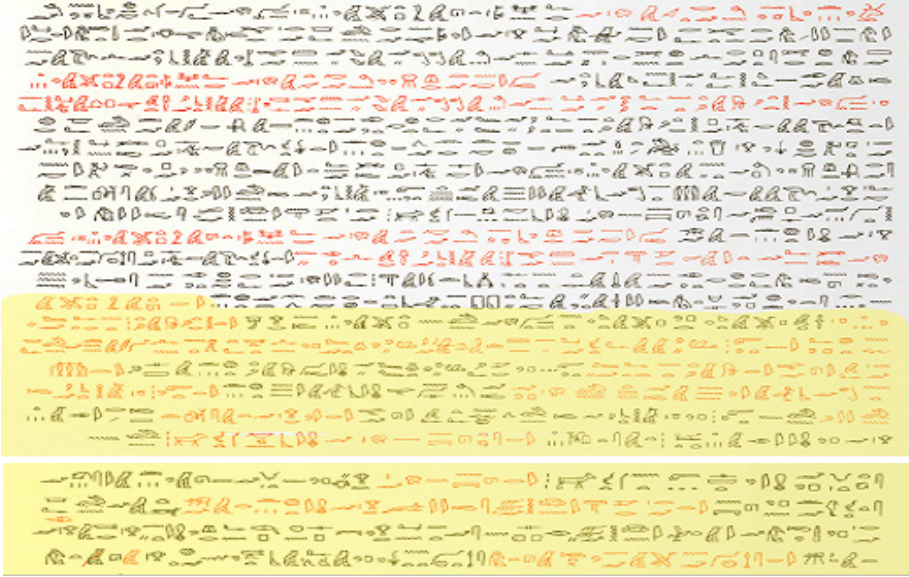
Şerh F: “Yüzü kırmızıdır” ifadesi, yüzünün renginin *tmš-t*-meyvesinin rengi gibi kırmızı olduğu anlamına gelir.

Şerh G: Onun başının göğsünün kokusu koyunun idrarı gibidir.

Şerh H: “Başının göğsü” ifadesi, beyninin yanındaki tacın ortası anlamına gelir. Bir göğse benzetilir.

Şerh I: “Ağzı bağlı, (ve) her iki kaşı da asık, yüzü sanki ağılıyormuş gibi” ifadesi, konuşmak için ağzını açmadığı, her iki kaşı çarpık, biri yukarı kalkık, diğeri aşağı sarkık, yüzü ağlarken göz kırpan biri gibi anlamına gelir.

Şerh J: “Solgunlaştı ve zaten [yorgunluk gösterdi]” ifadesi, solgunlaşmak anlamına gelir, çünkü o, yorgunluğu göz önüne alındığında “Üstlen [onu], terk etme [onu]” durumundadır.

Levha IV: Vaka 7⁸⁹ (III 2-IV 4).

Vaka 7'nin şerhlerinde uygulanan hermeneutik yöntemler şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Betimleyici Yorumlama Şerh A, dikişlerin gerçekleştiği bölgeyi ve dikişlerin yapısını tanımlayarak 'dikişleri' tanımlar.
 - Şerh B, eski 'kordon' ve 'mandibula' ve 'kasılmış' kelimelerini açıklar⁹⁰. 'Kordon' için 'bağ doku' ve 'mandibula' için 'çene' kelimelerinin eşdeğerleri, betimleyici yorumlamaya başvurarak örtük bir şekilde verilmiştir.
 - Şerh C, 'kordon' kelimesinin 'bağ doku' olarak eşdeğerini, işlevini tanımlayarak ve bölgesiyle ilgili bir ifade sunarak verir.
 - Şerh D, 'yüzü terden yapış yapış' ifadesini tanımlayarak ve ayrıca bir ifade sunarak 'yüz'ün eşanlamlısını 'kafa' olarak verir.
 - Şerh H, betimleyici yorumlamaya başvurarak 'başın göğsünü', 'taç' olarak tanımlar.

89 Breasted, *age.*, Levha III-IV.

90 Breasted, *age.*, s. 187.

- Şerh I, çarpıtılmış özellikleri tanımlayarak ve bazı olgusal bilgiler sağlayarak ikinci incelemede belirtilen bir durumun anlamını açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır.
- Şerh J, ‘hastanın bitkinliği’ni, bu vakada adı geçmeyen başka bir kaynaktan bir alıntı yaparak ve tanımlayarak yorumlamaktadır.

2. Uyumlaştırma/Benzerlik

- F şerhi, “yüzü kırmızıdır” ifadesinde geçen kırmızı olma renginin tanımını açıklığa kavuşturmak için kırmızı renk ile *tms-t*-meyvesinin rengi arasında bir benzetme yapar.
- G şerhi, yaralanmış başının göğsününün kokusu ile koyun idrarının kokusu arasında bir benzetme yapar.

Vaka 41: Göğüste Enfekte veya Muhtemelen Nekrotik Bir Yara⁹¹.

Başlık: Göğsündeki hastalıklı bir yara ile ilgili talimatlar.

Muayene: Göğsünde hastalıklı bir yara olan bir adamı muayene edersen, o yara iltihaplıysa ve dokunduğunda yaranın ağzından sürekli bir iltihap girdabı çıkıyorsa; o yaranın iki dudağı kırmızıysa ve o adam bundan dolayı ateşlenmeye devam ediyorsa; eti bir bandaj alamıyorsa, o yara bir deri kenarı alamıyorsa; o yaranın ağzındaki ‘granülasyon’ suluysa, yüzeyleri sıcaksa ve yağlı bir hâlde salgılar damarlarsa (tamda sonuç çıkar).

Teşhis: Onun hakkında şöyle demelisin: “Göğüslerinde hastalıklı bir yara olan, iltihaplanmışsa ve bundan dolayı ateşi devam ediyorsa. Tedavi edeceğim bir rahatsızlık”. **Tedavi:** Yaranın ağzından iltihabı çıkarmak için ona soğuk uygulamalar yapacaksın:

a. *wšb.t*’nin yeşil pigment ‘Tozu’, *thn.t* yağı. Üzerine bağla.

b. Kuzey tuzu, dağ keçisi yağı. Üzerine bağla.

Ona lapalar yapacaksın: Kırmızı *špn*, bahçe dili, *d’rt*, çınar yaprakları. Üzerine bağla.

Eğer herhangi bir uzvunda buna benzer bir durum olursa, ona bu talimatlara göre davranacaksın.

⁹¹ Breasted, *age.*, s. 374-391.

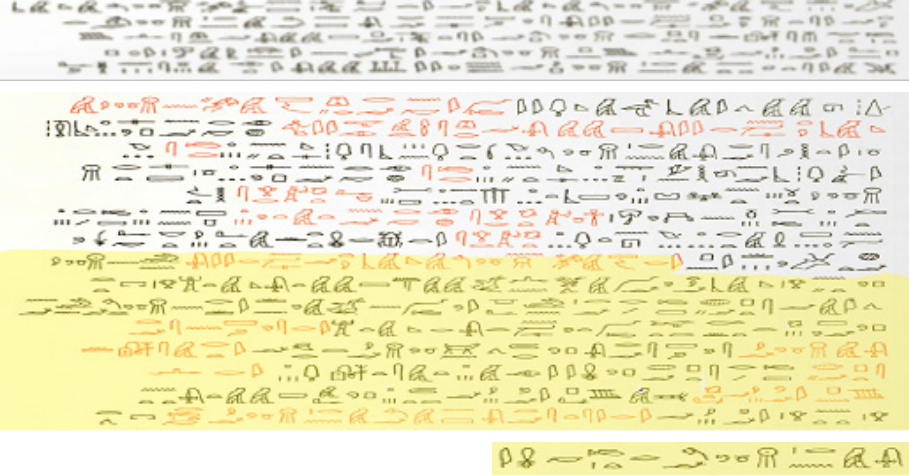
Şerh A: “Göğsünde iltihaplı bir yara” ifadesi, göğsündeki yaranın uyuşuk olduğu, kapanmadığı anlamına gelir; yaradan yüksek ateş çıkar, iki dudağı kırmızıdır ve ağzı açıktır. “Yaraya Ait Olanlar Üzerine İnceleme” bu konuda şunları söyler: “Çok büyük bir şişlik olduğu anlamına gelir; (ateşin) yüksekliği hakkında ‘iltihaplı’ denir.”

Şerh B: “Yarasında iltihap girdabı” ifadesi, tüm yarasının içinden geçen bir iltihap girdabı anlamına gelir.

Şerh C: “İki dudağı kırmızıdır” ifadesi, iki dudağının tms.t ağacının rengi gibi kırmızı olduğu anlamına gelir.

Şerh D: “Eti sargı alamaz” ifadesi, etindeki iltihap nedeniyle etinin tedavi alama-yaçağı anlamına gelir.

Şerh E: “Yarasının ağzından senin dokunuşunla sürekli olarak ısı çıkıyorsa” ifadesinin anlamı şudur: Yarasının ağzından senin dokunuşunla ısı çıkıyor; tıpkı tamamen gizlendiği yerden çıkan bir şeyin, çıkmış olduğunun söylendiği gibi”.

Levha V: Vaka 41⁹² (XIII 18-XIV 16).

1. Betimleyici Yorumlama:

- A şerhi, göğüsteki yaranın hastalıklı durumlarıyla ilgili ifadeyi, Vaka 5'in şerh A'sında da adı geçen eski kitaptan alıntı yaparak ve betimleyerek açıklamaktadır.

92 Breasted, *age.*, Levha XIII-XIV.

- B şerhi, iltihaplı yaranın girdabının yerini tanımlamaktadır.
- D şerhi, yaralı etin durumu hakkında olgusal bilgi sağlamaktadır.
- E şerhi, metinden alıntılanan cümlelerin bağlamında ‘çıkılmak’ fiilinin ‘gizlendiği yerden ortaya çıkmak’ anlamına geldiğini betimleyici bir şekilde açıklamaktadır.

2. Benzetme:

- C şerhi, Vaka 7'nin şerh F'sinde yapılan benzetmeyi, kırmızı rengi *tms-t*-ağacı rengiyle özdeşleştirmektedir.

Sonuç

Şerh tarihini ve tipolojisini çok disiplinli bir bakış açısıyla inceleyen son çalışmalar Babil ve Asur şerhlerine pek az yer vermişken, mevcut çalışma söz konusu bakış açısıyla iki farklı disiplinden şerhleri karşılaştırma işine girişmiş ve şu sonuçlara varmıştır:

1. Fiziksel Metin Düzeni

Eski Mezopotamya Şerhleri: Mezopotamya şerhleri genellikle temel metinlerden ayrı tabletlerde bulunur. Şerhler, şâtu ve mukallimtu olarak iki ana türde sınıflandırılır. Şâtu şerhleri, temel metinden alınan kelime veya ifadelerin sözcüksel eşdeğerlerini açıklarken, mukallimtu şerhleri daha uzun pasajların yorumunu içerir. Şerhler, tablo biçiminde veya ilerleyen metin biçiminde düzenlenmiştir. Alıntılar ve açıklamalar genellikle sütunlar hâlinde veya girintili satırlarla ayrılır.

Eski Mısır Şerhleri: Eski Mısır şerhleri, özellikle Edwin Smith Papirüsü'nde, metinlerin kenar boşluklarında yer alır. Şerhler, “-e gelince” veya “ile ilgili olarak” gibi ifadelerle başlar ve ardından yorumlanacak kelime veya ifadenin alıntısı ve açıklaması gelir. Bu şerhler, temel metnin yanında doğrudan yer alır ve genellikle sürekli bir metin biçimindedir.

2. Hermeneutik Yöntemler

Eski Mezopotamya Şerhleri: Mezopotamya şerhlerinde sözcüksel yorumlama, betimleyici yorumlama ve uyumlaştırma gibi hermeneutik yöntemler kullanılır. Sözcüksel yorumlama, arkaik kelimelerin modern eşdeğerlerini sağlamayı amaçlarken, betimleyici yorumlama belirli ifadelerin anlamını açıklamak için kullanılır. Uyumlaştırma ise metinlerin iç tutarlılığını sağlamak için farklı pasajlar arasında bağlantı kurar.

Eski Mısır Şerhleri: Edwin Smith Papirüsü'ndeki şerhlerde betimleyici yorumlama ve benzetme yöntemleri öne çıkar. Şerhler, yaralanmaların doğası hakkında ayrıntılı bilgi verirken, aynı zamanda belirli terim ve ifadelerin anlamını açıklamak için benzetmeler kullanır. Özellikle renkler ve kokular gibi somut özellikler, benzetmelerle açıklanır.

3. Şerhlerin Amaçları

Eski Mezopotamya Şerhleri: Mezopotamya şerhleri, özellikle MÖ birinci binyılda, arkaik kelime ve ifadelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için yazılmıştır. Ayrıca, metinlerin iç tutarlılığını sağlamak ve akademik bir ortamda öğrencilere rehberlik etmek amacıyla kullanılmıştır. Şerhler, özellikle tıbbi metinlerde, bitki ve ilaç isimlerinin belirlenmesine yardımcı olur.

Eski Mısır Şerhleri: Edwin Smith Papirüsü'ndeki şerhler, orijinal metnin yazarı tarafından kullanılan arkaik terimleri açıklamak ve tıp öğrencilerine rehberlik etmek amacıyla yazılmıştır. Şerhler, yaralanmaların tanımını ve tedavisini daha anlaşılır hâle getirmeyi amaçlar.

4. Metinlerin Yapısı

Eski Mezopotamya Şerhleri: Mezopotamya tıbbi metinleri, teşhis ve tedavi metinleri olarak ikiye ayrılır. Teşhis metinleri, hastalıkların belirtilerini ve tahminlerini içerirken, tedavi metinleri ilaç tarifleri ve büyüsel terapi tekniklerini içerir. Şerhler, bu metinlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için yazılmıştır.

Eski Mısır Şerhleri: Edwin Smith Papirüsü, cerrahi vakalara odaklanır ve her vaka baştan ayağa sıralanmış bir düzende sunulur. Şerhler, bu vakalarda geçen terim ve ifadelerin anlamını açıklamak için kullanılır.

Hem eski Mezopotamya tıbbi şerhlerinin hem de eski Mısır'ın Edwin Smith Papirüsü'ndeki şerhlerin temel amacı, metinlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak, arkaik veya bilinmeyen kelime veya ifadelerin anlamını açıklığa kavuşturmadır. Ancak, Edwin Smith Papirüsü'nün açıklamalarında kullanılan hermeneutik yöntemler, eski Mezopotamya tıbbi şerhlerinde kullanılanlar ışığında değerlendirildiğinde, Mezopotamya şerhlerindeki hermeneutiklerin sözcüksel, betimleyici ve uyumlaştırma gibi yorumlama yollarına başvururken, Edwin Smith Papirüsü'nün şerhlerinin esas olarak sadece betimleyici ve analogik yorumlama yöntemine başvurması dikkat çekicidir. Mezopotamya tıbbi şerhlerinde anlaşılmayan bir kelime, tam sözcüksel denklemler sağlanarak açıklanırken, Edwin

Smith Papirüsü'nde açıklığa kavuşturulması gereken bir terim için açıklamalar, kelimenin bağlamını tanımlayarak ve ara sıra örnek bir kullanım sağlanarak dolaylı olarak sunulur. Metinsel düzen açısından da iki gelenek arasında belirgin farklar vardır. Mezopotamya şerhleri, ayrı tabletlere yazılırken, Edwin Smith Papirüsü'ndeki şerhler, yorumlanan metnin içine doğrudan yerleştirilmiştir. Bu durum, Mezopotamya şerhlerinin daha bağımsız ve ayrıntılı bir yapıya sahip olduğunu, Edwin Smith Papirüsü'nün ise daha bütünleşik bir yaklaşım benimsediğini ortaya koyar. Eski Mısır şerhlerine nazaran Eski Mezopotamya şerhlerinin hem şeklen hem de içeriksel olarak daha disiplinli ve sofistike olması, ilkinin daha sağ bir kitleye hitap ediyorken, ikincinin kozmopolit bir yapıdan oluşan daha entelektüel bir kitleye hitap ettiğini düşündürmektedir.

Değerlendirme

Bu makale en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim

belleten@ttk.gov.tr

Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazarlar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Lisans

Bu makale Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.

Review

This article has been reviewed by at least two reviewers using a double blind peer review model. A similarity check was performed to confirm that it was free of plagiarism.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the works referred are mentioned in the bibliography.

Complaints

belleten@ttk.gov.tr

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the manuscript was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

KAYNAKLAR

- Biggs, R. D., “Medicine, Surgery, and Public Health in Ancient Mesopotamia”, *Journal of Assyrian Academic Studies*, Vol. 19/No. 1, 2005.
- Biggs, R. D., “Medicine in Ancient Mesopotamia” *History of Science* 4, 1969.
- Breasted, J. H., *The Edwin Smith Surgical Papyrus. Volume 1: Hieroglyphic Transliteration, Translation, and Commentary*, 1930.
- Breasted, J. H., *The Edwin Smith Surgical Papyrus. Volume 2: Facsimile Plates and Line for Line Hieroglyphic Transliteration*, 1930.
- Bryan, G. P., *The Ebers Papyrus*, 1930.
- Durand, J. M., “Un commentaire à TDPI, AO 17661”, *RA* 73, 1979, s. 153-170.
- Gabbay, U., “Akkadian Commentaries from Ancient Mesopotamia and Their Relation to Early Hebrew Exegesis”, *Dead Sea Discoveries*, Vol. 19/Issue 3, 2012.
- Geller, M. J., *Ancient Babylonian Medicine: Theory and Practice*, 2010.
- Geller, M. J., Introduction: “Oeil malade et mauvais oeil” in *Advances in Mesopotamian Medicine from Hammurabi to Hippocrates*, 2009.
- George, A. R., “Babylonian Texts from the Folios of Sidney Smith, Part Two: Prognostic and Diagnostic Omens, Tablet I”, *RA* 85, 1991.
- Ebbell, B., *The Papyrus Ebers: the greatest Egyptian medical document*, 1937.
- Finkel, I. L., “Adad-apla-iddina, Esagil-kīn-apli, and the Series SA.GIG”, E. Leichty et. al., *A Scientific Humanist. Studies in Memory of Abraham Sachs*, Occasional Publications of the Samuel Noah Kramer Fund 9, 1998.
- Frahm, E., “Reading the Tablet, the Extā, and the Body: The Hermeneutics of Cuneiform Signs in Babylonian and Assyrian Text Commentaries and Divinatory Texts”, ed. A. Annus *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World, The Sixth Annual University of Chicago Oriental Institute Seminar*, 2010.
- Frahm, E., *Babylonian and Assyrian Text Commentaries*, 2011.
- Frahm, E., “The Latest Sumerian Proverbs”, *Opening the Tablet Box: Near Eastern Studies in Honor of Benjamin R. Foster*, ed. S. C. Melville, A. L. Slotsky, CHANE 42, 2010.

Frahm, E., "Royal Hermeneutics: Observations on the Commentaries from Ashurbanipal's Libraries at Nineveh", *Iraq* 66, 2004.

Heeßel, N. P., "Diagnosis, Divination and Disease: Towards an Understanding of the Rationale Behind the Babylonian Diagnostic Handbook", eds. H. F. J. Horstmanshoff - M. Stol *Magic and Rationality in Ancient Near Eastern and Graeco-Roman Medicine*, 2004.

Hunger, H., *Spätbabylonische Texte aus Uruk I*. ADFU 9. Berlin, 1976.

K. van der Toorn, *Scribal Culture and the Making of the Hebrew Bible*, 2007.

Lambert, W. G., "An Address of Marduk to the Demons", *Afo* 17, 1954-56.

Lambert, W. G., "Ancestors, Authors, and Canonicity", *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 11/No. 1, 1957.

Lambert, W. G., "A Catalogue of Texts and Authors", *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 16/No. 3, 1962.

Leichty, E., "Two Late Commentaries", *Afo* 24, 1973.

Nunn, J. F., *Ancient Egyptian Medicine*, 1997.

Pearce, L. E., "Babylonian Commentaries and Intellectual Innovations", in J. Prosecký, ed. *Intellectual Life of the Ancient Near East: Papers Presented at the 43rd Rencontre Assyriologique Internationale, Prague, July 1-5, 1996*, 1998.

Popovic, M., *Reading the Human Body: Physiognomy and Astrology in the Dead Sea Scrolls in Hellenistic-Early Roman Period Judaism*, 2007.

Rocherg-Halton, F., "Canonicity in Cuneiform Texts", *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 36/Issue 2, 1984.

Sigerist, H. E., *A History of Medicine. Volume 1: Primitive and Archaic Medicine*, 1951.

Scurlock, J. - Andersen, B. R., *Diagnoses in Assyrian and Babylonian Medicine. Ancient Sources, Translations, and Modern Medical Analyses*, 2005.

Veldhuis, N., "TIN.TIR = Babylon, the question of canonization and the production of meaning", *Journal of Cuneiform Studies* 50, 1998.

Weeks, K.R., "Medicine, Surgery and Public Health in Ancient Egypt" In *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. 3, ed. Jack M. Sasson et al, 1995.